

פניני

הנחמה

אוסף אגדות חז"ל ומדרשים

בענייני החורבן והנחמה

לוקט ונערך בס"ד ע"י

אברהם עובדיה

מהדורה שניה

תמוז תשפ"ג

הארות והערות יתקבלו בברכה

במייל: dell.avi7@gmail.com

הקדמה

אודות השאלה המתבקשת מדוע בדורנו מעטים הם יחיד'י סגולה המרגישים באמת את גודל האסון והחורבן עליהם אנו אבלים קרוב לאלפיים שנות גלות, וכדי ללמד זכות על רוב העם שרגשות הצער על גלות השכינה אינן בראש מעייניהם משלו משל למה הדבר דומה.

בעל ואישה שנישאו לא זכו לפרי בטן רבות בשנים, לאחר תפילות רבות ייסורים ומכאובים תרופות ורופאים מומחים, בנסי נסים נפקדה האישה בבן זכר. אך השמחה לא היתה לאורך זמן שכן ממש על האבניים בעוד כורעת האישה ללדת הודיעו הרופאים לבעל ההמום שיש סיבוך בלידה ואפשר להציל רק אחד מהשניים: או את האישה או את הילד.

הבעל נכנס לחדר הלידה רועד מבכי ושואל את אשתו מה לעשות, כשהוא מדגיש בפניה שאינו מוכן לוותר עליה בשביל הילד. האישה התנגדה נחרצות בטענה שלמה לה חיים בלי ילדים, והיא מעדיפה למות, העיקר שיהיה לה בן שימשיך את שושלת המשפחה ויגיד עליה קדיש לאחר פטירתה לעילוי נשמתה.

לא קשה לדמיין את הרגעים האחרונים של הבעל והאישה יחד כשהיא - האישה בין חיים למוות, הבטיח לה בעלה ברגעיה האחרונים שיקדיש את כל חייו לכך שהילד הנולד ידע מי היתה אמו וכמה אהבה אותו עד כדי כך שהיתה מוכנה למות בשבילו...

בשמחה מהולה בעצב רב נולד הילד בשעה טובה כששעה קלה לאחר מכן קברו את אמו בבית העלמין של העיר. וכך כל שנה בבוקרו של אותו היום היו עולים לקברה של האמא, ובערב היו חוגגים לילד יום הולדת, יום הולדת בלי אמא...

כפי שהבטיח הבעל לאשתו, מאז פטירתה הוא הרבה להראות לילד תמונות של אמא ולספר לו עליה סיפורים למכביר, מה תכננה לו ומה היו שאיפותיה בנוגע לגידולו ולגדלותו.

השנים חלפו והילד הפך לנער ועמד אך שבועות קצרים מיום בר המצווה שלו שהוא כמובן יום האזכרה של אמו. בין כל ההכנות, הקניות והסידורים האבא חוזר ומכין את הילד להתפלל כיאה ולומר קדיש - קדיש יתום בכוונה עצומה לעילוי נשמת אמו כפי שביקשה בבקשתה האחרונה.

ביום הבר מצווה עלו האב ובנו לקברה של האמא, האב היה כרגיל נסער מאוד, הבן הרבה פחות אולי מתוך התרגשות ואולי... הם אמרו יחד פרקי תהלים ומשנה לעילוי נשמה והדליקו נר נשמה כנהוג.

הערב ירד, ואל האולם החלו האורחים הרבים להגיע, האבא התרגש מאוד, גם הבן, אך נראה שלא מאותן הכוונות... האבא התרגש שלאחר 13 שנה הוא יוכל לקיים את הבטחתו לאשתו המנוחה בכך שבנם יחידם יאמר קדיש על אמו בעוז ותעצומות. ואילו הבן - החתן התרגש מסיבות אחרות...

והנה מזמינים את הציבור לתפילת ערבית ברחבת האולם, הבן - החתן ניגש כמובן לעמוד כשליח ציבור ומתחיל את סדר התפילה. התפילה עוברת לה בשמחה וברגש, אך האבא שם לב שהבן לא ממש מרוכז בתפילה, לפעמים קורץ לחבר מהכיתה, לפעמים בועט בסוכריה שזרקו עליו מעזרת הנשים וכן הלאה.

רגע לפני סוף התפילה, ניגש האבא לבן ואומר לו: שים לב, הקדיש האחרון זה קדיש יתום, זה לכבוד אמא, תחשוב עליה ותגיד את הקדיש מכל הלב...

הבן באמת ניסה, ניסה אך לא הצליח. בדיוק עם תחילת הקדיש אחד החברים עשה לו פרצוף משונה, והוא בבת אחת התגלגל מצחוק לתדהמת המתפללים ולתוגת אביו.

אביו לא הצליח לכבוש כעסו ומיד בסיום התפילה גער בו לעיני האורחים, שזה לא מה שאמא שמסרה נפשה בשבילך היתה מצפה ממך!!!

הבן קיבל את המוסר הכואב, אך אמר לאביו: אבא! כיצד רוצה אתה שאעשה דברים לכבוד אמא שאתה כל היום מדבר עליה? וכי הכרתי אותה? וכי ראיתי אותה? וכי שמעתי אותה? וכי הרחתי אותה? אני לא יודע מי זאת בכלל אמא שלי?! זה המשל! כמה שהוא כואב - הנמשל כואב עשרת מונים!

בספר עזרא מסופר שכאשר עמד בית שני על תלו, הזקנים בכו והנערים שמחו. הנערים שמחו שהנה עומד הבית, אך הזקנים שהכירו וראו את בית ראשון והבינו את חסרונותיו של בית שני שהיה פחות בקדושתו לעומת בית ראשון וחמישה דברים חשובים היו חסרים בו - בכו!

אנו שגדלנו לתוך הגלות המרה והנהרה, לא מבינים בכלל מה הפסדנו! ולכן אין צערנו צער אמתי ועמוק כפי שבאמת צריך להיות ליהודי ירא שמיים. ואף על פי כן, כשלומדים את אגדות החורבן ומדרשי חז"ל העוסקים בחרבן ובנחמה, אפשר לקבל קצת רגש למה שקרה שם, ואולי להתעורר קצת להבנה של מה הפסדנו...

כיון שלא מתחילים ומסיימים בדברים שאינם טובים, לכן התחלנו בדברים טובים, וסיימנו בדברי נחמה, ובתווך הבאנו את המדרשים העוסקים בחרבן ובגלות.

ישנן לא מעט מעשיות שמובאות בגרסאות שונות במקורות שונים במדרש ובתלמוד. וכדי למנוע כפילויות, בחרנו נוסח אחד מתוכם, אך בהחלט ייתכן שישנם נוסחאות וגרסאות אחרות מעט שונות מהמובאות.

בטוחני שלא הספקנו להביא בקובץ זה את כל מדרשי חז"ל, כי רבים הם, ועל כן אבקש מהלומדים היקרים שיודיעונו על החסר וכן על כל הארה או הערה על המובא, ובעזרת ה' ובלי נדר נתקן במהדורה הבאה.

בברכת בבנין ירושלים ננוחם ולא נוסיף לדאבה עוד, אמן.

אברהם עובדיה

המלקט והמו"ל

אוסף אגדות חז"ל ומדרשים בענייני החורבן והנחמה

אמר לו הורדוס: אני הוא.
אלמלי ידעתי שהחכמים זהירים כל כך לא הייתי
הורגם;
עכשו מה תקנתו של אדם כמותי?
אמר לו בבא בן בוטא: הוא כבה אורו של עולם,
שנאמר: "כי נר מצוה ותורה אור" (משלי ו, כג) –
ילך ויעסק באורו של עולם,
שנאמר: "ונהרו אליו כל הגוים" (ישעיה ב, ב)
ויש אומרים: כך אמר לו: הוא סמא עינו של עולם – ילך
ויעסק בעינו של עולם.
אמר לו הורדוס: מתירא אני מפני המלכות.
אמר לו: שגר שליח לרומי,
ילך שנה וישיהה שנה ויחזר שנה – ובינתיים תסתר
ותבנה. עשה כך.
שלחו לו מרומי: אם לא סתרת – אל תסתר,
אם סתרת – אל תבנה;
אם סתרת ובנית – עבד רע,
לאחר שעושין נמלכין?
אם כלי זינג עליך – הרי ספרך כאן: "לא מלך ולא בן
מלך – הורדוס העבד נעשה בן חורין".
כשהיו עוסקים בבנין בית המקדש בימי הורדוס,
היו יורדים גשמים בליילה.
למחר נשבה הרוח ונתפזרו העבים וזרחה החמה,
ויצאו העם למלאכתם – וידעו שמלאכת שמים בידיהם.
אמרו: מי שלא ראה בנין הורדוס – לא ראה בנין נאה
מימיו.
במה בנאו?
אמר רבה: באבני שיש ומרמר;
ויש אומרים: באבני כחל, שיש ומרמר;

הורדוס – עבד של בית חשמונאים היה. נתן עיניו
באותה תינקת של בית חשמונאים.
פעם אחת שמע בת קול שמכרזת ואמרת: "כל עבד
שימרד עכשו – יצליח".
עמד והרג את כל בית אדוניו ולא שיר אלא אותה
תינקת בלבד.
כשראתה אותה תינקת שהוא מבקש לשא אותה –
עלתה לגג והכריזה ואמרה: כל מי שיבוא ויאמר מבית
חשמונאים אני בא – עבד הוא, שלא נשתיירה מהם
אלא תינקת אחת, ואותה תינקת נפלה מן הגג לארץ.
נפלה ומתה.
טמנה בדבש שבע שנים, כדי שיאמרו: בת מלך נשא.
אמר: מי דורש "מקרב אחיה תשים עליך מלך" (דברים
יז, טו)? – חכמים.
עמד והרג את כל החכמים ולא שיר אלא בבא בן בוטא
לטל ממנו עצה; עטר אותו עטרה של עליונות ונקר את
עיניו.
פעם אחת בא הורדוס וישב לפניו ואמר לו: ראית עבד
רע זה מהו עושה?
- אמר לו: מה אעשה לו?
- קללה!
- נאמר: "גם במדעך מלך אל תקלל" (קהלת י, כ).
- זה אינו מלך.
- ולא יהא אלא עשיר,
ונאמר: "ובחדרי משכבך אל תקלל עשיר" (שם).
- והרי נאמר "ונשיא בעמך לא תאר" (שמות כב, כז) –
בעושה מעשה עמך,
זה אינו עושה מעשה עמך.
- מתירא אני, שמא ישמע אדם וילך וידיענו.
- הרי אין כאן אדם שילך ויאמר לו, אלא אני ואתה.
- "עוף השמים יוליד את הקול" (קהלת י, כ).

וְהָיָה מִצְטַעַר עַל חֲבֵרְתָהּ, כִּן שֶׁהִגִּיעָה לְנִמְלָה שֶׁל עֵנוּ, הֵיטָה מִבְּצִבְצָת וְיִוצֵאת מִתַּחַת דְּפָנֵי הַסְּפִינָה; וְיֵשׁ אוֹמְרִים: בְּרִיה שְׁבִימִם בְּלַעְתָּהּ וְהִקִּיאָתָה לַיִבְשָׁה.

(יומא לח, א)

פעם אחת בקש אגריפס המלך ליתן עיניו באוכלוס ישראל, אמר ליה לכהן גדול תן עיניך בפסחים, נטל כוליא מכל אחד ונמצאו שם ששים ריבוא זוגי כליות, כפלים כיוצאי מצרים (מיליון ומאתיים אלף קרבנות), חוץ מטמא ושהיה בדרך רחוקה... "ואין לך כל פסח ופסח שלא נמנו עליו יותר מעשרה בני אדם" (פסחים סד ע"ב). יוצא שהיו בירושלים העתיקה באותו ליל הסדר לפחות 12 מיליון יהודים אם לא יותר!...

י"א שהתלמוד דיבר כאן לשון גוזמה, ולפי עדותו של ההיסטוריון יוסף בן מתתיהו מספר הפסחים היה 255,600. "והחבורה הנמנית על קרבן אחד לא מעטה מעשרה אנשים... ורבים גם הצטרפו לחבורות בנות עשרים איש". לפי זה, מספר בני האדם בעיר העתיקה בליל הסדר עלה על 2 וחצי מיליון! והקונסול מרקוס הרומאי העיד: "ובהגיע המקנה להרים אשר סביב ירושלים היה הריבוי כל כך, עד שלא נראה דשא, כי 'כולו הפך לבן' מלבנוניות הצמר".

מוציא שפה ומכניס שפה, כדי שיקבלו את הסיד.

בקש לצפותם זהב –

אמרו לו חכמים: הנח, כך יפה יותר, שנראין כגלי הים.

(בבא בתרא ג, ב)

כל השערים שהיו במקדש נשתנו להיות של זהב,

חוץ משערי ניקנור, מפני שנעשו בהם נסים;

ויש אומרים: מפני שנחשתם מצהבת היתה.

ר' אליעזר בן יעקב אומר: נחשת קלנתיא היתה, והיתה מאירה כשל זהב.

ומה נסים נעשו לדלתותיו של ניקנור?

אמרו: כשהלה ניקנור להביא דלתות מאלקסנדריא של מצרים בחזירתו עמד עליו נחשול שביים לטבעו.

נטלו אחת מהן והטילוה לים – ועדין לא נח הים מזעפו.

בקשו להטיל את חברתה – עמד הוא וכרכה, אמר להם: הטילוני עמה.

מיד נח הים מזעפו.

צרה גלוי עריות דכתיב (ישעיהו ג, טז) ויאמר ה' יען כי גבהו בנות ציון ותלכנה נטויות גרון ומשקרות עינים הלוך וטפוף תלכנה וברגליהן תעכסנה יען כי גבהו בנות ציון שהיו מהלכות ארוכה בצד קצרה ותלכנה נטויות גרון שהיו מהלכות בקומה זקופה ומשקרות עינים דהוו מליין כוחלא עיניהן הלוך וטפוף תלכנה שהיו מהלכות עקב בצד גודל וברגליהן תעכסנה א"ר יצחק שהיו מביאות מור ואפרסמון ומניחות במנעליהן וכשמגיעות אצל בחורי ישראל בועטות ומתיזות עליהן ומכניסין בהן יצה"ר כארס בכעוס שפיכות דמים דכתיב (מלכים ב כא, טז) וגם דם נקי שפך מנשה [הרבה מאד] עד אשר מלא את ירושלם פה לפה אבל מקדש שני שהיו עוסקין בתורה ובמצות וגמילות חסדים מפני מה חרב מפני שהיתה בו שנאת חנם ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות ע"ז גלוי עריות ושפיכות דמים רשעים היו אלא שתלו בטחונם בהקב"ה אתאן למקדש ראשון דכתיב (מיכה ג, יא) ראשיה בשוחד ישפוטו וכהניה במחיר יורו ונביאיה בכסף יקסומו ועל ה' ישענו לאמר הלא ה' בקרבנו לא תבוא עלינו רעה לפיכך הביא

חמשה דברים ארעו את אבותינו בשבעה עשר בתמוז וחמשה בתשעה באב.

בשבעה עשר בתמוז נשתברו הלוחות, ובטל התמיד, והובקעה העיר, ושרף אפוסטמוס את התורה, והעמיד צלם בהיכל.

בתשעה באב נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ, וחרב הבית בראשונה ובשניה, ונלכדה ביתר, ונחרשה העיר.

משנכנס אב, ממעטין בשמחה. (תענית ד, ו)

מקדש ראשון מפני מה חרב מפני ג' דברים שהיו בו ע"ז וגלוי עריות ושפיכות דמים ע"ז דכתיב (ישעיהו כח, כ) כי קצר המצע מהשתרע מאי קצר המצע מהשתרע א"ר יונתן קצר מצע זה מהשתרע עליו שני רעים כאחד (ישעיהו כח, כ) והמסכה צרה כהתכנס א"ר שמואל בר נחמני כי מטי רבי יונתן להאי קרא בכי אמר מאן דכתיב ביה (תהלים לג, ז) כונס כנד מי הים נעשית לו מסכה

פניני הנחמה

7

הדא הוא דכתיב (איכה ב, י) הורידו לארץ ראשן בתולת ישראל.

(איכה רבתי ב, יד)

◆

"וַיִּקְרָא אֲדֹנָי ה' צְבָאוֹת בַּיּוֹם הַהוּא לְבָכִי וּלְמִסְפַּד" (ישעיה כב, יב) –

בְּשַׁעַה שְׂבַקְשׁ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהַחְרִיב אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אָמַר: כָּל זְמַן שְׂאֲנִי בְּתוֹכוֹ אֵין אַמּוֹת הָעוֹלָם נוֹגְעוֹת בוֹ, אֲלָא אֶכְבֵּשׁ אֶת עֵינֵי מְמַנּוֹ וְאֶשְׁבַּע שְׁלֹא אֲזַקֵּק לוֹ עַד עֵת קָץ, וַיְבֹאוּ הָאוֹיְבִים וַיַּחְרִיבוּ אוֹתוֹ.

מִיָּד נִשְׁבַּע הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּיַמֵּינוּ וְהִחְזִירָה לְאַחֲרֵינוּ,

זֶהוּ שְׁנֵאמַר: "הַשֵּׁיב אַחֲרֵנוּ יְמֵינוּ מִפְּנֵי אוֹיְבֵינוּ" (איכה ב, ג).

בְּאוֹתָהּ שְׁעָה נִכְנָסוּ אוֹיְבִים לְהִיכֵל וּשְׂרָפוּהוּ; וְכֵן שִׁנְשָׂרְף אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: שׁוּב אֵין לִי מוֹשֵׁב בְּאַרְץ –

אֶסְלַק שְׂכִינְתִי מִמֶּנָּה וְאֶעֱלֶה לְמִכּוֹנֵי הָרָאשׁוֹן.

בְּאוֹתָהּ שְׁעָה הָיָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בּוֹכָה

וְאָמַר: אוֹי לִי, מָה עֲשִׂיתִי?

הַשְּׂרִיתִי שְׂכִינְתִי לְמַטָּה בְּשִׁבְלֵי יִשְׂרָאֵל, וְעָכְשׁוּ שְׂחָטָאוּ חֲזָרְתֵי לְמִקּוֹמֵי הָרָאשׁוֹן; חֶס וְשְׁלוֹם, שְׂחוּק לְגוֹיִים הָיִיתִי וְלַעַג לְבְרִיאוֹת!

בְּאוֹתָהּ שְׁעָה בָּא מַטְטָרוֹן וְנָפַל עַל פְּנֵיו וְאָמַר לְפָנָיו: רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם!

אֲנִי אֶבְכֶּה וְאַתָּה לֹא תִבְכֶּה!

אָמַר לוֹ: אִם אֵין אַתָּה מְנַיֵחַ לִי לְבָכוֹת – עֲכָשׁוּ אֶכְנֵס לְמִקּוֹם שְׂאֵין לָךְ רְשׁוֹת לְכֵנֵס וְאֶבְכֶּה,

זֶהוּ שְׁנֵאמַר: "וְאִם לֹא תִשְׁמַעוּהוּ בְּמִסְתָּרֵים תִּבְכֶּה נְפִשִׁי" (ירמיה יג, יז).

אָמַר לָהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמַלְאֲכֵי הַשְּׂרָת:

בּוֹאוּ וְנִלְךְ אֲנִי וְאַתֶּם לְבֵיתִי וְנִרְאָה מָה עָשׂוּ אוֹיְבֵים בוֹ.

מִיָּד הִלָּךְ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וּמַלְאֲכֵי הַשְּׂרָת וַיִּרְמְיֵהוּ לְפָנָיו.

וְכֵן שְׂרָאָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ,

אָמַר: בּוֹדְאֵי זֶהוּ בֵּיתִי זֹזְהִי מְנוּחָתִי,

שְׂבָאוּ אוֹיְבֵים וְעָשׂוּ בוֹ כְּרָצוֹנָם.

בְּאוֹתָהּ שְׁעָה הָיָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בּוֹכָה וְצוֹעֵק

עֲלֵיהֶן הַקְּב"ה ג' גְּזוֹרוֹת כְּנֻגַד ג' עֲבִירוֹת שְׂבִידִם שְׁנֵאמַר (מיכה ג, יב) לֹכֵן בְּגַלְלַכֶּם צִיּוֹן שְׂדֵה תַחֲרַשׁ וִירוּשָׁלַיִם עֵינַי תִּהְיֶה וְהָרַב הַבַּיִת לְבַמּוֹת יַעֲרֵר וּבִמְקֹדֶשׁ רֵאשׁוֹן לֹא הוּא בֵּיה שְׁנֵאת חֲנָם וְהַכְּתִיב (יחזקאל כא, יז) מְגוּרֵי אֵל חָרַב הָיוּ אֶת עַמִּי לֹכֵן סְפוּק אֵל יִרְךָ וְא"ר (אליעזר) אֵלוּ בְּנֵי אָדָם שְׂאוּכְלִין וְשׁוֹתִין זֶה עִם זֶה וְדוֹקְרִין זֶה אֶת זֶה בְּחַרְבוֹת שְׂבַלְשׁוּנָם הָיָה בְּנִשְׂאֵי יִשְׂרָאֵל הוּאֵי דְכְּתִיב (יחזקאל כא, יז) זַעַק וְהִלֵּל בֶּן אָדָם כִּי הִיא הִיתָה בְּעַמִּי וְתִנְיָא זַעַק וְהִלֵּל בֶּן אָדָם יִכּוֹל לְכָל תַּלְמוּד לּוֹמֵר הִיא בְּכָל נִשְׂאֵי יִשְׂרָאֵל ר' יוֹחָנָן וְר"א דְאִמְרֵי תְרוּוִייהוּ רֵאשׁוֹנִים שְׁנַתְּגַלָּה עוֹנָם נַתְּגַלָּה קֶצֶם אַחְרוֹנִים שְׁלֹא נַתְּגַלָּה עוֹנָם לֹא נַתְּגַלָּה קֶצֶם.

(יומא ט, ב)

◆

וַיְדַבֵּר מִשֵּׁה וְגו' אִישׁ כִּי יִדוֹר נָדָר וְגו' (במדבר ל, ב-ג). איכה רבתי (ב, יד) א"ר אלעזר, אל תהי פרשת נדרים קלה בעיניך, שעל ידי פרשת נדרים נהרגו סנהדרי גדולה של צדקיהו. לפי כשגלו יכניה מינהו המלך נבוכדנצר לצדקיהו על ה' מלכים, הדא הוא דכתיב (ירמיה כז, ג) ושלחתם אל מלך אדום ואל מלך מואב ואל מלך בני עמון ואל מלך צור ואל צידון ביד מלכים הבאים ירושלים אל צדקיהו מלך יהודה. והוא עליל ונפיק בלי רשות. יומא חד עליל לגביה ואשכחיה דתליש בשר ארנבא ואכיל כשהוא חי. א"ל אשתבע לי דלית את מפרסים לי. אשתבע ליה. ובמה השביעו, ר' יוסי בר חנינא אמר במזבח הפנימי, והוון ה' מלכין יתבין ומפרסין ליה בנבוכדנצר. קדם צדקיהו ואמרי ליה לא יאייא ליה מלכותא לנבוכדנצר, אלא לך יאייא מלכותא, דאת מזרע של דוד. אף הוא מפרסים לנבוכדנצר, ואמר אנא חמיתיה דהוי תליש בשר ארנבא ואכיל. שלחון מיד ואמרון ליה למלכא ההוא יודאי דהוה עליל ונפיק בלי רשות קדמך, אמר לן אנא חמיתיה לנבוכדנצר דהוי תליש בשר ארנבא ואכיל. הדא הוא דכתיב (מ"ב כד, כ) וימרוד צדקיהו במלך בבל. מיד בא וישב בדפנו של אנטוכיא, ויצאו סנהדרי גדולה לקראתו. כיון שראה אותם שהם כולם בני אדם של צורה, גזר והוציאו להם קתדראות והושיבן. אמר להם, דרשו לי את התורה. מיד היו קורים פרשה ופרשה ומתרגמין אותה לפניו. וכיון שהגיעו לפרשת נדרים איש כי ידור נדר, אמר להם אי בעי למהדר ביה, יכול או לאו. אמרו ליה, ילך אצל חכם ומתיר לו את נדרו. אמר להם, דומה לי שאתם התרתם לצדקיהו השבועה שנשבע לי. מיד גזר והורידן לארץ, הדא הוא דכתיב (איכה ב, י) ישבו לארץ ידמו זקני בת ציון. העלו עפר, התחילו מזכירין זכותו של אברהם דכתיב (בראשית יח, כז) ואנכי עפר ואפר. חגרו שקים, התחילו מזכירין זכותו של יעקב, דכתיב (שם לז, לד) וישם שק במתניו. מה עשו להם, קשרו שערן בזנבי סוסיהן והיו מריצין אותן מירושלים ועד לוד,

פניני הנחמה

לקבלה עד שבאו בני להר סיני וקבלו אותך וכבדוהו, –
ועכשו את באה להעיד בהם ביום צרתם?

כן ששמעה תורה כך עמדה לצד אחד ולא העידה
בהם.

אמר לו הקדוש ברוך הוא לאברהם: יבואו עשרים
ושתיים אותיות ויעידו בהם בישראל.

מיד באו עשרים ושתיים אותיות.

באה אלף להעיד בישראל, שעברו על התורה.

אמר לה אברהם: אלף, את ראש לכל האותיות – ובאת
להעיד בישראל ביום צרתם? זכרי יום שנגלה הקדוש
ברוך הוא על הר סיני ופתח בך "אנכי ה' אלהיך"
(שמות כ, ב) ולא קבלוהו אמה ולשון אלא בני – ואת
באה להעיד בבני!

מיד עמדה אלף לצד אחד ולא העידה בהם.

באה בית להעיד בהם בישראל.

ואמר לה אברהם: בתי את באה להעיד על בני, שהם
זרזים בחמשה חמשי תורה, שאת בראש התורה?

מיד עמדה בית לצד אחד ולא העידה כלום.

וכן שראו כל האותיות שהשתקו אברהם, נתבישו
ועמדו בעצמן ולא העידו בישראל.

מיד פתח אברהם לפני הקדוש ברוך הוא ואמר: רבונ
של עולם, למאה שנה נתת לי בן, וכשעמד על דעתו
והיה בחור בן שלושים ושבע שנים אמרת לי: "העלהו
עולה לפני", ונעשיתי עליו כאכזרי ולא רחמתי עליו,
אלא אני בעצמי כפתי אותו – ולא תזכר לי זאת, ולא
תרחם על בני?

פתח יצחק ואמר: רבונ של עולם, כשאמר לי אבא:
"אלהים יראה לו השה לעלה בני" (בראשית כב, ח), לא
עכבתי על דבריך, ונעקדתי ברצון לבי על גבי המזבח,
ופשטתי את צוארי תחת הסכין – ולא תזכר לי זאת,
ולא תרחם על בני?

פתח יעקב ואמר: רבונ של עולם, לא עשרים שנה
עמדתי בבית לבן? וכשיצאתי מביתו פגע בי עשו
הרשע ובקש להרג בני, ומסרתי עצמי למיתה עליהם –
ועכשו נמסרו ביד אויביהם כצאן לטבח להאחר
שגדלתים כאפרוחים של תרנגולים וסבלתי עליהם צער
גדול בנים, – ולא תזכר לי זאת, ולא תרחם על בני?

פתח משה ואמר: רבונ של עולם, לא רועה נאמן הייתי
על ישראל ארבעים שנה ורצתי לפניהם פסוס במדבר,
וכשהגיע זמן שיכנסו לארץ גזרת עלי: במדבר יפלו
עצמותי. – ועכשו שגלו שלחתי לי לספד ולבכות

ואומר: אוי לי על ביתי!

בני, היכן אתם?

כהני ולוי, היכן אתם.

מה אעשה לכם?

כמה פעמים התריתי בכם ולא חזרתם בתשובה.

(ילקוט שמעוני איכה תתקצז)

בשעה שחרב בית המקדש בא אברהם לפני הקדוש
ברוך הוא בוכה וממרט זקנו ותולש שערות ראשו ומכה
את פניו וקורע את בגדיו ואפר על ראשו, והיה מהלך
בבית המקדש וסופד וצועק.

אמר לפני הקדוש ברוך הוא: מפני מה נשתנית מכל
אמה ולשון, שבאתי לידי בושא וכלמה זאת?

כן שראוהו מלאכי השרת, אף הם קשרו הספד שורות
שורות

ואומרים: "נשמו מסלות שבת עבר ארח" (ישעיה לג,
ח) – מסלות שהתקנת לירושלים, שלא יהיו עוברי
דרכים פוסקים מהן – היאך היו לשממה! דרכים שהיו
ישראל עוברים ושבים בהם בחגים – היאך שבתו?

באותה שעה נזקק הקדוש ברוך הוא למלאכי השרת

ואמר להם: מה לכם קושרים מספד שורות שורות?

אמרו לפניו: רבונ של עולם! מפני אברהם אהבך שבא
לביתך וספד וכה, מפני מה לא השגחת עליו?

אמר להם: מיום שנפטר אהבי מלפני לבית עולמו, לא
בא לביתי, ועכשו "מה לידידי בביתי" (ירמיה יא, טו)?

אמר אברהם לפני הקדוש ברוך הוא: רבונ של עולם,
מפני מה הגלית את בני ומסרתם בידי האמות והרגום
בכל מיתות משנות, והחרבת את בית המקדש, מקום
שהעליתי את יצחק בני עולה לפניך?

אמר לו הקדוש ברוך הוא לאברהם: בניך חטאו ועברו
על כל התורה ועל עשרים ושתיים אותיות שבה,

אמר אברהם לפני הקדוש ברוך הוא: רבונ של עולם,
מי מעיד בהם בישראל שעברו את תורתך?

אמר לו: תבוא תורה ותעיד בהם בישראל.

מיד באה תורה להעיד בהם.

אמר לה אברהם: בתי, באת להעיד בהם בישראל
שעברו על מצוותיך – ואין לך בשת פנים מפני? זכרי יום
שהחזירך הקדוש ברוך הוא על כל אמה ולשון ולא רצו

פניני הנחמה

עשו פך, אלא היו נותנים בן בחיק אמו ואמרו לאביו: קום שחטוהו, היתה אמו בוכה ודמעוניה נשרות עליו, ואביו תולה לו ראשו.

אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, כתבת בתורתך: "ושור או שה אתו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד" (ויקרא כב, כח) – והלא כבר הרגו בנים ואמותיהם כמה וכמה, ואתה שותק...

באותה שעה קפצה רחל אמנו לפני הקדוש ברוך הוא ואמרה: רבונו של עולם, גלוי לפניך, שיעקב אהבני אהבה יתרה ועבד בשבילי לאבא שבע שנים, וכשהגיע זמן נשואי לבעלי יעץ אבי להחליפני באחותי, ולא קנאתי באחותי ולא הוצאתי לחרפה. ומה אם אני, שאני בשר ודם, עפר ואפר, לא קנאתי בצרה שלי – אתה, מלך חי וקים ורחמן, מפני מה קנאת בעבודה זרה שאין בה ממש, והגלית את בני?

מיד נתגלגלו רחמיו של הקדוש ברוך הוא ואמר: בשבילך רחל, אני מחזיר את ישראל למקומם,

זהו שנאמר: "כה אמר ה', קול ברמה נשמע, נהי בכי תמרורים, רחל מבכה על בניה; מאנה להנחם" (ירמיה לא, יד); ונאמר: "מנעי קולך מבכי ועיניך מدمעה, כי יש שכר לפעלתך ויש תקוה לאחריתך, ושבו בנים לגבולם" (שם, טו-טז).

(איכה רבה פתיחתא כד)

מעשה בנער אחד שהיה נקרא דואג בן יוסף, שהניחו אביו ומת, והיה בן קטן לאמו והיתה אוהבתו ביותר בכל יום היתה אמו מודדתו בטפחים כמה גדל ונותנת משקלו, שנוסף, של זהב לבית המקדש. ולבסוף כשגבר אויב והיה הרעב הנורא בעיר טבחתו ואכלתו.

ועליה וכיוצא בה קונן ירמיה: "אם תאכלנה נשים פרים עללי טפחים" (איכה ב, כ), שאף עולל כזה שנמדד טפחים טפחים ("טיפוחים") אף הוא נאכל על ידי אמו. משיבה רוח הקדש להם ואומרת: מדוע אירע להם כך – "אם יהרג במקדש ה' כהן ונביא" (איכה ב, כ), על שנהרג זכריה בן יהוידע הכהן.

(יומא לח, ב)

שמונה עשרה שנה היתה בת קול יוצאת בפלטין של נבוכדנאצר ואומרת:

"עבד רע, עלה והחרב בית רבוקה, שאין בניו שומעים לו".

נתיירא ולא עלה, אמר: אינו מבקש אלא לכבשני ולעשות לי כמו שעשה לזקני.

עליהם? זהו המשל שאומרים בני אדם: "מטוב אדוני לא טוב לי ומרעתו רע לי"...

באותה שעה אמר משה לירמיה: לך לפני, ואלה אליהם ואראה, מי מניח ידו עליהם?

אמר לו ירמיה: אי אפשר לילך בדרך מפני ההרוגים.

אמר לו: אף על פי כן!

מיד הלך משה וירמיה לפניו, עד שהגיעו לנהרות בבבל.

ראוהו למשה ואמרו זה לזה: בא בן עמרם מקברו לפדותנו מיד צרינו.

יצאה בת קול ואמרה: גזרה היא מלפני!

מיד אמר להם משה: בני, להחזיר אתכם אי אפשר, שכבר נגזרה גזרה, אלא המקום יחזיר אתכם במהרה – והניח אותם.

באותה שעה הרימו קולם בבכי גדולה, עד שעלתה בכיתם למרום;

זהו שנאמר: "על נהרות בבבל שם ישבנו גם בכינו" (תהילים קלז, א).

כון שבא משה אצל אבות העולם אמרו לו: מה עשו האוֹיִבִים בְּבְנֵינוּ?

אמר להם: מהם הרגו בחרב ומהם כפתו ידיהם לאחוריהם, ומהם אסורים בכבלי ברזל, ומהם נפשטים ערמים, ומהם מתו בדרך ונבלתם לעוף השמים ולבהמת הארץ, ומהם משלכים לחמה רעבים וצמאים.

מיד פתחו כלם ויבכו וקוננו בקינות: וי על מה שהגיע לבנינו! היאך הייתם פיתומים בלא אב; היאך ישנתם בצהרים ובקוץ בלא לבוש ובלא כסות! היאך הלכתם בָּהָרִים ובחצצים חלוצי נעלים ובלא סנדלים! היאך הייתם טעונים משאות חול! היאך היו ידיכם כפאותות לאחוריהם! היאך לא הייתם בולעים רק שבפיהם!

פתח משה ואמר: ארוּרָה אַתְּ, הַשֶּׁמֶשׁ! לְמָה לֹא חִשַּׁקְתָּ בְּשַׁעַר שְׁנַנְכְּסוּ הָאוֹיִבִים לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ!

השיבה לו השמש: בחייה, משה רועה נאמן, היאך אהיה חשכה – ולא הניחוני ולא הרפו ממני, שהלקוני בששים שבטים של אש ואמרו לי: צאי והאירי אורך!

שוב פתח משה ואמר: וי על זיוך, בית המקדש, היאך חשך? וי שהגיע זמנו שיחרב! ההיכל נשרף ותינוקות של בית רבן נהרגים, ואבותיהם הולכים בשבי ובגלות.

שוב פתח משה ואמר: שבאים, בחייהם! לא תמיתו אותם מיתה אכזריה ולא תעשו בהם כליה גמורה, ולא תהרגו בן לפני האב ובת לפני האם, שתגיע השעה והקדוש ברוך הוא יפרע מכם. והכשדים הרשעים לא

פניני הנחמה

מה עשה?

בא וישב בדפני של אנטוקיא ושלח נבוזראדן רב טבחים להחריב את ירושלים.

עשה שם שלוש שנים ומחצה, בכל יום מקיף את ירושלים, ולא היה יכול לכבשה; בקש לחזור.

נתן הקדוש ברוך הוא בלבו, התחיל ממדד בחומה והיתה שוקעת בכל יום טפחים ומחצה עד ששקעה כלה.

וכן ששקעה כלה נכנסו השונאים לירושלים.

על אותה שעה הוא אומר: "לא האמינו מלכי ארץ וכל (קרי: כל) ישרי תבל כי יבא צר ואויב בשערי ירושלים" (איכה ד, יב).

(איכה רבה פתיחתא כג)

כשבא נבוכדנאצר הרשע עם המלכים לירושלים דמו ללכה בזמן מועט והקדוש ברוך הוא היה מחזק את אנשי ירושלים עד השנה השלישית אולי יחזרו בתשובה.

והיו גבורים בירושלים עד אין חקר, והיו נלחמים עם הכשדים ומפילים מהם חללים הרבה.

היה שם גבור אחד ושמו אבוקא בן גבתרי.

כשהיו אנשי החיל מקלעים באבנים גדולות להפיל החומה

היה מקבלן בידו ומשליכן על בני החיל והורג מהם הרבה, עד שהתחיל לקבל האבנים ברגלו והיה מחזירן לחיל.

וגם העוון ובאה הרוח והפילתו מן החומה – ונבקע ומת.

מה עשה חנמאל דוד ירמיהו?

השביע מלאכי השרת בשם והורידם מזינים בכלי זין על החומות.

כון שראו הכשדים כן ברחו מפני אימתם עד ששנה להם הקדוש ברוך הוא שמותם והעלם לרקיע,

ובקש חנמאל להורידם ולא יכל.

מה עשה?

השביע את שר העולם בשם והגביה את ירושלים ותלאה באויר,

עד שבעט בה הקדוש ברוך הוא מן השמים ונפלה.

באותה שעה נבקעה ירושלים ונכנסו הכשדים. נכנסו להיכל ובקשו לשרפו.

קרא הקדוש ברוך הוא לגבריאל ומיכאל,

אמר להם: מי חביב עליכם?

אמרו לפניו: ישראל.

ואחר ישראל מי חביב עליכם?

אמרו לפניו בית המקדש.

אמר להם נשבע אני בשמי הגדול שאתם בעצמכם מציתים בו את האור.

מיד נטלו גבריאל ומיכאל שני לפידי אש והציתו אש בהיכל ה', והיה ההיכל קורא על עצמו קינה: "ממרום שלח אש בעצמתי וירדנה" (איכה א, יג).

(ילקוט שמעוני איכה א רמז תתרט)

אמר רבא: משא שלש מאות פרוזות קרדמות של ברזל שולט בברזל שלח לו נבוכדנאצר לנבוזראדן,

וכלם בלעם שער אחד של ירושלים, שנאמר: "ועתה פתוחיה יחד בכשיל וכלפות יהלמון" (תהילים עד, ו).

בקש לחזור. אמר: מתירא אני שלא יעשו בי כמו שעשו בסנחריב.

יצא קול ואמר: קופץ בן קופץ, נבוזראדן, קפץ!

שהגיע זמנו של המקדש לחרב ושל ההיכל להשרף.

נשתיר לו קרדום אחד, בא והכה בקופו ונפתח,

שנאמר: "ידע כמביא למעלה בסבה עץ קרדמות" (שם, ה).

היה הורג והולך עד שהגיע להיכל.

הדליק בו אש; גבה ההיכל, דרכו בו מן השמים, שנאמר: "גת דרך אדני לבתולת בת יהודה" (איכה א, טו).

זחה דעתו. יצאה בת קול ואמרה לו: עם הרוג הרגת, היכל שרוף שרפת, קמח טחון טחנת.

(סנהדרין צו, ב)

פניני הנחמה

מעשה באשה אחת וצפנת בת פניאל שמה – ("צפנת" – שהכל צופין בפייה; "בת פניאל" – בתו של כהן גדול, ששמש לפני ולפנים) –

שנתעלל בה שבאי כל הלילה.

למחר הליבישה שבעה חלוקים והוציאה למכרה.

בא אדם שהיה מכער ביותר אמר לו: הראני את פייה.

אמר לו: ריקא, אם אתה רוצה לקח קח, שאין כפייה בכל העולם כלו.

אמר לו: אף על פי כן.

הפשיטה ששה חלוקים, ושביעי קרעתו ונתפלה באפר.

אמרה לפניו: רבוננו של עולם, אם עלינו לא חסות – על קדשת שמך הגבור למה לא תחוס?

ועליה קונן ירמיה: "בת עמי חגרי שק והתפלשי באפר... כי פתאם יבא השדד עלינו" (ירמיה ו, כו). "עליך" לא נאמר אלא "עלינו" – כביכול, עלי ועליך בא שודד.

"ותבא העיר במצור... ויחזק הרעב בעיר" (מלכים-ב כה, ב-ג) – והיו בנות ציון מתחברות בשוקים והיו ראות אלו את אלו.

זאת אומרת לחברתה: למה יצאת לשוק? שלא יצאת לשוק מימיה.

והיא עונה ואומרת לה: מכסה אני ממך? קשה היא מפת הרעב, איני יכולה לסבל.

והן אוחזות זו בזו וחוזרות ומבקשות בתוך העיר ואינן מוצאות; והיו מגפפות את העמודים ומתות עליהם בראש כל פנה. ובניהן, יונקי חלבן, היו מהלכים על ידיהם ועל רגליהם, כל אחד ואחד מכיר את אמו, והוא עולה ונוטל את דדה ונותנו בפיו, שמא ימשך לו חלב, והוא אינו מושך ונפשו מטרפת – והוא מת אל חיק אמו.

באותה השעה אמר המקום לירמיהו: קום לה לענותות וקח את השדה מאת חנמאל דודך.

כון שיצא ירמיהו מירושלים, ירד מלאך מן השמים ונתן רגליו על חומות ירושלים ופרץ.

קרא ואמר: יבאו השונאים ויכנסו לבית שאדונו אינו בתוכו ויבזו אותו ויחריבוהו, ויכנסו לכרם, שהשומר הניחו והלך לו, ויקצצו את גפניו; שלא תהיו משתבחים ואומרים: אתם כבשתם אותה, – קריה כבושה כבשתם, עם הרוג הרגתם, בית שרוף שרפתם.

אמר ר' יהושע בן קרחה: סח לי זקן אחד מאנשי ירושלים:

בבקעה זו הרג נבוזראדן רב טבחים מאתים ואחת עשרה רבוא (2 מיליון מאה ועשר אלף) וירושלים הרג תשעים וארבע רבוא (940 אלף) על אבן אחת. (ובס"ה 3 מיליון 50 אלף).

עד שהלך דמם ונגע בדמו של זכריה.

מצא את דמו של זכריה שהוא רותח ועולה.

אמר להם: מה זה?

אמרו לו: דם זבחים שנשפך.

אמר להם: הביאו דם זבחים ואבדקו,

הביאו ולא נמצאו דומים זה לזה.

אמר להם נבוזראדן: אם תאמרו לי – מוטב,

ואם לא – אסרוק את בשרכם במסרקות של ברזל.

אמרו לו מה נאמר לך?

כהן ונביא היה בינינו והיה מוכיחנו על עברות שבדינו,

עמדנו עליו והרגנוהו,

וזה כמה שנים שאין דמו נח!

אמר להם: אני אפיסנו.

הביא סנהדרי גדולה וסנהדרי קטנה והרגם על הדם – ולא נח;

פרחי כהנה – ולא נח;

בחורים ובתולות – ולא נח;

תינוקות של בית רבם – ולא נח.

עד שהרג עליו תשעים וארבע רבוא (940 אלף).

קרוב נבוזראדן אצלו ואמר: זכריה, זכריה! טובים שבהם אבדתי, וכי נוח לך שאאבד את כלם?

מיד – נח.

באותה שעה הרהר נבוזראדן תשובה בלבו. אמר: ומה אם הם שלא אבדו אלא נפש אחת כך – אני שהרגתי כל הנפשות הללו על אחת כמה וכמה. ברח ושלח שטר צואה לביתו ונתגיר.

(גיטין נז, ב)

פניני הנחמה

12

וכשיצא ירמיה הנביא מענתות לירושלים, נטל עיניו וראה עשן בית המקדש עולה. אמר בלבו: שמא חזרו ישראל בתשובה להקריב קרבנות, שהרי עשן הקטרת עולה. בא ועמד לו על החומה וראה בית המקדש עשוי דגורים דגורים של אבנים וחומת ירושלים מפגרת. התחיל צווח ואומר: "פתייתי ה' ואפת ... הייתי לשחוק כל היום" (ירמיה כ, ז).

הלא לך לדרך, התחיל צווח ואומר: באיזו דרך הלכו להם החטאים? באיזו דרך הלכו האבודים? אני אלה ואבד עמם.

היה הולך ורואה את השביל מלא דם והארץ מרובצת בדם הרוגיה מכאן ומכאן.

קבע פניו לארץ וראה פרסות רגלים של יונקים ועוללים שהיו הולכים בשבי.

היה גוחן לארץ ומנשקו.

כשהגיע לגלות גפסם ונשקם.

היה רואה כת של בחורים נתונים בקולרין – ונותן את ראשו עמם, ונבזרצדן בא ומעבירו מהם, וחוזר ורואה כת של זקנים שלולים בשלשלאות – ונותן את צוארו עליהם, ובא נבזרצדן ומעבירו מהם.

היה בוכה לנגדם והם לנגדו.

ענה ואמר להם: אחי ועמי, כל כך ארע לכם על שלא הייתם שומעים לדברי נבואתי.

כון שהגיע לנהר פרת, ענה נבזרצדן ואמר לו: "אם טוב בעיניך לבוא אתי בבבל" (שם מ, ד).

חשב ירמיהו בלבו ואמר: אם אני הולך עמם לבבל, אין מנחם לגלות הנשארת מהם בירושלים. יצא לו מהם. נטלו הגליות עיניהם וראו ירמיהו שפרש מהם.

געו כלם בבכיה בקול רם וצווחו ואמרו: אבינו ירמיהו, הרי אתה מניחנו, וזהו שנאמר: "על נהרות בבבל שם ישבנו גם בכינו" (תהילים קלז, א).

ענה ירמיהו ואמר להם: אני מעיד שמים וארץ, אלו בכיתם בכיה אחת עד שאתם בציון – לא גליתם.

היה ירמיה הולך ובוכה וכה אמר: חבל עליה, יקרת המדינות!

ובחזירתו היה רואה אצבעות ידים ורגלים מקטעות ומשלכות בהרים, והיה מלקטן ומגפפן ומחבקן ומנשקן ונותן לתוך טליתו ובוכה עליהן

באו השונאים וקבעו בימה שלהם בהר הבית, ועלה להם מקום שהיה המלך שלמה יושב שם ונטל עצה מן הזקנים היאך לשלל בית המקדש; שם ישבו השונאים ונטלו עצה היאך לשרף בית המקדש; עד שנמלכו ביניהם, נטלו עיניהם והנה ארבעה מלאכים יורדים ובידם ארבעה לפידים של אש ונתנו בארבע זויות של היכל ושרפו אותו.

כשראה כהן גדול שנשרף בית המקדש, עלה לראש גגו של היכל ועמו פתות פתות של פרחי כהנה ומפתחות ההיכל בידיהם.

אמרו: "רבנו של עולם! הואיל ולא זכינו להיות גזברים נאמנים לפניך – הרי מפתחות של ביתך מסורים לך!"

– וזרקום כלפי מעלה. יצאה כמין פסת יד וקבלתם.

יצא כהן גדול לילך לו. תפשו אותו שונאים ושחטו גויתו אצל המזבח, מקום שהיה מקריב את התמיד.

יצאה בתו בורחת וצווחת: "אוי לי, אבא, חמדת עיני!" תפשו אותה ושחטוה וערבו דמה בדם אביה.

כשראו הכהנים והלויים שנשרף בית המקדש, נטלו את הכנורים ואת החצוצרות ונפלו באש ונשרפו. כשראו הבתולות, שהיו אורגות בפרכת, שנשרף בית המקדש נפלו באש ונשרפו.

כשראה צדקיהו כן, יצא לברח במחלה שהיתה הולכת מביתו עד ערבות ירחו, מקום אמת המים באה. זמן הקדוש ברוך הוא צבי, שהלך על גג המחלה, ורדפו כשדים אחרי הצבי, וכשהגיעו לפתח המחלה בערבות ירחו היה צדקיהו ובניו יוצאים, ראום הכשדים ותפסום.

שלח אותם נבזרצדן אצל נבוכדנאצר.

אמר לו: אמר, צדקיהו, מה ראית למרד עלי? באיזה דין אדונך? אם בדין אלהיך – חיב אתה להרג, שנשבעת בשמו לשקר; אם בדין מלכות – חיב אתה להרג, שכל מי שעובר שבועתו של מלך חיב להרג.

ענה צדקיהו: הרגני ראשון, שלא אראה בדם בני; ובניו אומרים ומבקשים ממנו: הרגנו תחלה, שלא נראה דם אבינו שפוך על הארץ.

וכן עשה להם: שחטם לפני אביהם ואחר כך חטט את עיניו ונתנן בתנור והוליו בבבל. והיה צדקיהו צווח ואומר: בואו וראו כל בני אדם, שהיה ירמיהו מתנבא עלי ואמר לי: "לבבל אתה הולך, ובבבל תמות ובבל עיניך לא יראו" – ולא הייתי שומע לדבריו; והריני בבבל – ועיני לא רואות אותה.

פניני הנחמה

13

מעשה באדם אחד שהיו לו ארבעה בנים,

אמר לאשתו: יש לנו כלום בבית?

אמרה לו: מלא כד אחד,

אמר: בשלי אותו ונאכל אותו,

ובשלתו בקדרה.

נשתירה טפה בקדרה. בא בנו הגדול לגרף אותה טפה.

דחפו אביו ואמר לו: אל תגזל את אחיך.

ולא הספיק לאכל עד שכאבו כשדים ושבו אותם והרגו את כלם.

והלך אביהם ומצא את כל אחד ואחד במקומו.

נטל אצבעו של בנו הגדול והניחה בתוך עינו.

אמר לו: אצבעך שלא הנחתיך לגרף טפה. היא תטל את עינה.

אמרו מעשה באשה אחת, שהיו לה שלושה בנים והלכו בניה למלחמה,

נטלה את בנה שהיא מינקתו ובשלתו בקדרה.

כשהם אוכלים הכירו ידי אחיהם, עלו לגג ונפלו ומתו, ועליהם מקוון ירמיהו: "טובים היו חללי חרב מחללי רעב" (איכה ד, ט),

והיתה צועקת ואומרת: "אללי לי כי הייתי כאספי קיץ כעללת בציר, אין אשכול לאכול" (מיכה ז, א).

אמרה: קוצר מניח ספיחים והבוצר מניח עוללות, אבל אני לא נשתיר לי כלום,

נמסרתי ביד נבוכדנאצר כרחל ביד ארי וכגדי ביד הטבח.

(ילקוט שמעוני איכה רמז תתרטו-תתרטז)

◆ ◆ ◆

מעשה באדם אחד שנתן עיניו באשת רבו ושוליא של נגר היה.

פעם אחת נצרך רבו ללוות.

אמר לו: שגר אשתך אצלי ואלונה.

שגר אשתו אצלו, שהתה עמו שלושה ימים. קדם ובא אצלו.

אמר לו: אשתי, ששלחתי לך, היכן היא?

אמר לו: אני פטרתיך לאלתר, ושמעתי שהתינוקות התעללו בה בדרך.

ואומר: בני, לא כף הזהרתי ואמרתי לכם: "תנו לה' אלהיכם כבוד בטרם יחשך ובטרם יתנגפו רגליכם על הרי נשף" (ירמיה יג, טז).

על אותה שעה נאמר: "על ההרים אשא בכי ונהי ועל נאות מדבר קינה" (שם ט, ט),

– על אותם הרים נאים ומשבחים אשא בכי ונהי ועל נאותיו של יעקב שנהפכו לקינה.

אמר ירמיהו: כשהייתי עולה לירושלים נטלתי עיני וראיתי אשה אחת יושבת בראש ההר, לבושה שחורים ושערה סתור, צועקת ומבקשת: מי ינחמה, ואני צועק ומבקש: מי ינחמני. קרבתי אצלה ודברתי עמה,

ואמרתי לה: אם אשה את – דברי עמי; ואם רוח את – הסתלקי מלפני.

ענתה ואמרה לי: איך מכירני? אני היא שהיו לי שבעה בנים. יצא אביהם למדינת הים; עד שאני עולה ובוכה עליו באו ואמרו לי: נפל הבית על שבעה בניה והרגם, ואיני יודעת על מי אבכה ועל מי אסתור שערי? ...

עניתי ואמרתי: אין את טובה מאמי ציון – והיא עשיתה מרעית לחיית השדה.

ענתה ואמרה לי: אני אמר ציון, אני היא אם השבעה.

אמרתי לה: דומה מכתך למכתו של איוב:

מאיוב נטלו בניו ובנותיו וממך נטלו בניה ובנותיך;

מאיוב נטלו כספו וזקהבו וממך נטלו כספך וזקהבך;

איוב השלך לתוך האשפה ואת נעשית אשפה של זבל.

וכשם שחזר הקדוש ברוך הוא ונחם את איוב כך עתיד הוא לחזר ולנחמה.

(פסיקתא רבתי כו, ו)

◆

א"ר יוחנן שמונים אלף פרחי כהונה ובידם שמונים אלף מגיני זהב בקעו בחיילותיו של נבוכדנאצר והלכו להם אצל הישמעאלים אמרו להם בני דודנו אתם השקונו מים אמרו להם אכלו תחלה ואחר כך אתם שותים מים, מה עשו הוציאו להם מיני מלוחים, וכיון שאכלו הוציאו להם נודות נפוחות והיה אחד מהם מתירה ונותנה ללתוך פיו והיה הרוח נכנס לנתוך מעיו והיה מפרפר ומת.

(ילקוט שמעוני)

◆

פניני הנחמה

אמר לו: ומה אעשה?

אמר לו: אם אתה שומע לעצתי – גרשנה.

אמר לו: כתבתה מרבה.

אמר לו: אני אלוך ותן לה כתבתה.

עמד זה וגרשה. הלה הוא ונשאה.

כון שהגיע זמנו ולא היה לו לפרע, אמר לו: בוא ועשה עמי בחובך.

והיו הם יושבים ואוכלים ושותים – והוא היה עומד ומשקה להם.

והיו דמעות נושרות מעיניו ונפלות בכוסותיהם – ועל אותה שעה נחתם גזר דין.

אמר ר' יוחנן: מהו שנאמר: "אשרי אדם מפחד תמיד ומקשה לבו יפול ברעה" (משלי כח, יד) – על קמצא ובר קמצא חרבה ירושלים, על תרנגול ותרנגלת חרב הר המלה, על יתד של מרכבה חרבה ביתר.

"על קמצא ובר קמצא חרבה ירושלים". –

מעשה באדם שהיה אהבו קמצא ושונאו – בר קמצא.

עשה סעדה.

אמר לשמשו: לך והבא לי קמצא.

הלה והביא לו את בר קמצא.

בא ומצאו יושב.

אמר לו: הרי שונא אתה לי, ומה לך כאן? עמד וצא!

אמר לו: הואיל ובאתי – הניחני, ואתן לך דמי כל מה שאכל ואשתה.

אמר לו: לא. – אתן לך דמי חצי סעדתך...

– לא!

– אתן לך דמי כל סעדתך

– לא!

תפסו בידו, העמידו והוציאו.

אמר בר קמצא: הואיל וישבו חכמים

ולא מחו בו –

מקלל שנוח להם –

אלה ואלשין עליהם לפני המלה.

בא ואמר לו לקיסר: מרדו בך היהודים.

אמר לו: – מי יאמר?

אמר לו: שלח להם קרבן ותראה אם יקריבוהו.

הלה ושלח בידו עגל משלש.

בהליכתו הטיל בו בר קמצא מום בניב שפתיים,

ויש אומרים – בדקין שבועין, מקום שלנו הרי הוא מום ולהם אינו מום.

אמרו חכמים להקריבו, משום שלום מלכות;

אמר להם ר' זכריה בן אבקולס: יאמרו, בעלי מומים קרבים למזבח.

אמרו להרג את בר קמצא, שלא ילך ויספר למלה.

אמר להם ר' זכריה: יאמרו: מטיל מום בקדשים – יהרג.

אמר ר' יוחנן: ענותנותו של ר' זכריה בן אבקולס החרבה את ביתנו ושרפה את היכלנו והגלתנו מארצנו.

"על תרנגול ותרנגלת חרב הר המלה" –

נוהגים היו, כשיצאו חתן וכלה, הוציאו לפניהם תרנגול ותרנגלת, כלומר, פרו ורבו כתרנגולים.

פעם אחת עבר לגיון של רומיים ונטלו אותם. נפלו על הרומיים והכום.

באו ואמרו לקיסר: מרדו בך היהודים. עלה עליהם המלה.

היה בין היהודים אדם אחד בר דרומא, שהיה קופץ מיל והורג ברומיים.

נטל המלה כתרו והניחו על גבי קרקע.

אמר: רבונו של עולם! אם נוח לך, אל תמסרני, אותי ומלכותי, בידו של אדם אחד.

הכשילו פיו של בר דרומא ואמר: "הלא אתה אלהים זנחתנו ולא תצא אלהים בצבאותינו" (תהילים ס, יב),

נכנס לבית הכפא, בא דרקון ושטט כרכשתו – ומת.

אמר המלה: הואיל ונעשה לי נס – אניחם פעם זו.

הניחם והלה לו.

פניני הנחמה

15

אמרו: אין תקנה לדבר אלא אם כן נביא את עטרתו של אדר'נוס ונתן בראשו ונעשנו מלה.

פעם אחת כשיצאו למלחמה פגע בהם זקן אחד, אמר להם: אלהיכם בסעדיכם. הכשילים פיהם ואמרו לו: לא יסעד ולא יספור,

"הלא אתה אלהים זנחתנו ולא תצא אלהים בצבאותינו" (תהילים ס, יב)

ומה היה כוחו של בן כוזיבא?

היה מקבל אבני בלסטרא באחת מארכבותיו וזרקן והורג בהן כמה נפשות.

וכשראה אותו ר' עקיבא היה אומר: "דרך כוכב מיעקב" (במדבר כד, יז) – דרך כוזיבא מיעקב, זהו מלה המשיח.

אמר לו ר' יוחנן בן תורתא: עקיבא, יעלו עשבים בלחייך ועד'ו בן דוד אינו בא.

שלוש שנים ומחצה הקיף אדר'נוס קיסר על ביתר.

והיה שם ר' אלעזר המודעי עסוק בשקו ובתעניתו,

ובכל יום ויום היה מתפלל ואומר: רבוננו של עולם, אל תשב בדין היום!

לבסוף נתן אדר'נוס דעתו לחזר.

בא כותי אחד ואמר לו:

אדוני, כל זמן שתרגלת זו מתגעגעת באפר אי אתה כובשה;

אלא המתן לי, ואני אעשה לך שתכבשנה היום.

מיד נכנס לביתר בשער העיר ומצאו לר' אלעזר שהיה עומד ומתפלל.

עשה את עצמו כאלו לוחש באזנו.

הלכו ואמרו לבן כוזיבא: דודך ר' אלעזר מבקש למסור מדינה זו ליד אדר'נוס.

שלח והביאו אצלו אותו כותי.

אמר לו: מה אמרת לר' אלעזר ומה אמר לך?

אמר לו הכותי: אם אמר לך – יהרגני המלה,

ואם לא אמר לך – אתה תהרגני,

מוטב שאהרג את עצמי ולא תפרסמו מסתורין של מלכות.

מיד קפצו ואכלו ושתו והדליקו נרות, עד ששראה חותם הטבעת ברחוק מיל.

אמר המלה: שמחים ומשחקים בי היהודים – חזר ובא עליהם.

אמר ר' אפי: שלש מאות אלף שולפי חרב נכנסו להר המלה, והרגו בה שלושה ימים ושלושה לילות, ומצד זה שמחה ומחולות – ולא ידעו אלו באלו.

"בלע אדני ולא חמל את כל נאות יעקב" (איכה ב, ב) –

אמר ר' יוחנן: אלו ששים רבוא (600 אלף) עירות שהיו לו לינאי המלה בהר המלה וכל אחת ואחת היו בה כיוצאי מצרים (600 אלף).

אמר עלא: אני ראיתי אותו מקום ואפלו ששים רבוא (600 אלף) קנים אינו מחזיק.

אמר מין אחד לר' חנינא: משקרים אתם!

אמר לו ר' חנינא: "ארץ ... צבי" (ירמיהו ג, יט) נאמר בה, מה צבי זה אין עורו מחזיק את בשרו, אף ארץ ישראל, בזמן שיושבין עליה – רוחה, ובזמן שאין יושבין עליה – גמודה.

◆

"על יתד של מרכבה חרבה ביתר" –

נוהגים היו, כשנולד תינוק שתלו ארז, תינקת – שתלו שטה. ובשעת נשואים היו קוצצים את האילנות ועשאום חפה.

פעם אחת עברה בת הקיסר ונשברה יתד במרכבתה. קצצו ארז ותקנוהו. באו ונפלו עליהם והכום.

הלכו ואמרו לקיסר: מרדו בה היהודים, עלה עליהם.

אמר ר' יוחנן: שמונים אלף תוקעי קרנות היו צרים על ביתר והיה שם בן כוזיבא, והיו לו מאתיים אלף מקטעי אצבע.

שלחו לו חכמים: עד מתי אתה עושה את ישראל בעלי מומים?

אמר להם: והיאה יבדקו?

אמרו לו: כל מי שאינו רוכב על סוסו ועוקר ארז מלבנון אל יכתב באסטרטיא שלך.

והיו לו מאתיים אלף כה ומאתיים אלף כר.

והיה אדר'נוס שולח עליהם גיסות והם יוצאים והורגים בהם.

פניני הנחמה

וגזר עליהם שלא יקברו, עד שעמד מלך אחר וגזר עליהם ויקברום.

תניא, ר' אליעזר הגדול אומר: שני נחלים יש בבקעת ידים, אחד מושך אילך ואחד מושך אילך.

ושערו חכמים שני חלקים מים ואחד דם.

שנו: שבע שנים בצרו אמות העולם את כרמיהן מדמם של ישראל בלא זבל.

אמרו משום רבן שמעון בן גמליאל: חמש מאות בתי סופרים היו בכרך ביתר והקטן שבהם לא היה פחות מחמש מאות תינוקות של בית רבן; והיו אומרים: אם יבואו השונאים עלינו, במכתובים הללו אנו יוצאים עליהם ומנקרים את עיניהם.

וכשגָּרמו העוונות וגברו האויבים ולכדום – כרכום בספריהם והציתום באש.

אמר ר' יוחנן: שלש מאות מוחי תינוקות נמצאו על אבן אחת.

ר' אסי אמר: ארבעה קבין מוח נמצאו על אבן אחת.

"ארבע מאות בתי כנסיות היו בכרך ביתר, ובכל אחת ואחת היו בה ארבע מאות מלמדי תינוקות, וכל אחד ואחד היו לפניו ארבע מאות תינוקות של בית רבן, וכשהיה אויב נכנס לשם היו דוקרין אותן בחוטריהן, וכשגבר אויב ולכדום, כרכום בספריהם והציתום באש". לפי זה נהרגו בביתר 64 מיליון ילדים!

(גיטין נח ע"א)

עלה עליהם נירון קיסר.

כשהגיע זרק חץ למזרח – וחזר ונפל בירושלים;

למערב – חזר ונפל בירושלים,

וכן לארבע רוחות העולם.

אמר נירון קיסר לתינוק: פסוק לי פסוקך.

אמר לו: "ונתתי את נקמתי באדם ביד עמי ישראל" (יחזקאל כה, יד) –

אמר נירון קיסר: הקדוש ברוך הוא מבקש להחריב ביתו ואומר לקנח ידו בי.

ברח והלה ונתגיר, וממנו יצא ר' מאיר.

היה בן כוזיבא סבור בדעתו שבקש ר' אלעזר למסור את המדינה.

שלח בן כוזיבא והביאו לר' אלעזר אצלו.

אמר לו: מה אמר לך אותו כותי?

אמר לו: איני יודע מה לחש לי באזני, הייתי עומד בתפלה ולא שמעתי כלום.

– ומה אמרת לו?

אמר לו: לא כלום.

נתמלא בן כוזיבא כעס, בעט בו ברגלו בעיטה אחת והרגו.

יצתה בת קול ואמרה: "הוי רעי האליל עזבי הצאן, חרב על זרועו ועל עין ימינו" (זכריה יא, יז);

אמרה לו: אתה שברת זרועם של ישראל וסמית את עין ימינם,

לפיכך: "זרעו – של אותו האיש – יבוש תיבש ועין ימינו כהה תכהה" (שם).

מיד גרמו העוונות ונלכדה ביתר ונהרג בן כוזיבא.

הביאו ראשו אצל אדר'ינוס.

אמר: מי הרגו לזה?

אמר לו כותי אחד: אני הרגתי.

אמר לו: לך והביאהו אצלי.

הלה והביאו, ומצאו נחש כרוך על צוארו.

אמר אדר'ינוס: אלולא אלהים הרגו לזה מי היה יכול להרגו!?

נכנסו שמונים אלף קרני מלחמה לכרך ביתר והיו הורגים בה אנשים נשים וטף,

עד שיצא דמם מן הפתחים ומן הסבכות ומן הצנורות,

והיה הסוס שוקע בדם עד חטמו,

והיה הדם מגלגל אבנים של ארבעים סאה, והולך בים ארבעה מילין. (כ-4 ק"מ)

שמא תאמר שקרובה? – רחוקה היתה מן הים מיל.

וכרם גדול היה לאדר'ינוס שמונה עשר מיל על שמונה עשר מיל, כמן טבריא לצפורי,

והקיפו גדר מהרוגי ביתר במלא קומה ובפשוט ידים.

פניני הנחמה

חלצה נעליה ואמרה: אצא ואראה, שמה אמצא דבר לאכל.

נטפלו גללים ברגלה ומתה.

קרא עליה ר' יוחנן בן זכאי: "הרפה בה והענגה אשר לא נסתה כף רגלה הצג על הארץ מהתענג ומרה" (דברים כח, נו).

ויש אומרים: גרוגרת של ר' צדוק אכלה ונאנסה ומתה.

ובשעת מיתתה הוציאה כל כספה וזהבה וזרקתם לשוק,

אמרה: אלו למה לי?

זהו שנאמר: "כספם בחוצות ישליכו ... לא יוכל להצילם ביום עברת ה'" (יחזקאל ז, יט).

גרוגרת של ר' צדוק מהי?

ר' צדוק ישב ארבעים שנה בתענית שלא תחרב ירושלים,

וכל מה שאכל היה נראה מבחוץ.

כשבא להברות עצמו הביאו לו גרוגרות והיה מוצץ מימיהן וזורקן.

משנכבשה העיר אמר אספסינוס לר' יוחנן בן זכאי: אם יש לך אוהב או קרוב בעיר שלך והוציאהו עד שלא יכנסו אוכלוסין שלי.

שלח את ר' אליעזר ור' יהושע להוציא את ר' צדוק. הלכו ומצאוהו בפתח השער.

כשבא עמד ר' יוחנן בן זכאי לפניו.

אמר לו אספסינוס: לפני זקן כושל זה אתה עומד?

אמר לו: חיה, אלו היה בעיר עוד אחד כמותו, ואוכלוסין שלך מרבים כפלים – לא היית יכול לכבשה.

אמר לו: במה כח?

אמר לו: שאוכל גמזוז אחד ושונה עליו מאה פרקים.

אמר לו: ולמה כחש כל כך?

אמר לו: מחמת צומות ותעניות.

שלח והביא רופאים והיו מאכילין אותו קמעא קמעא ומשקין אותו קמעא קמעא עד שחזר עליו גופו.

יצא ר' יוחנן בן זכאי לטייל בשוק,

עלה עליהם אספסינוס קיסר,

בא וצר על ירושלים שלוש שנים.

היו שם שלושה עשירים: נקדימון בן גוריון וכן כלבא שבוע וכן ציצית הכסת

("נקדימון בן גוריון" – שנקדה לו חמה בעבורו;

"בן כלבא שבוע" – שכל הנכנס לביתו כשהוא רעב ככלב יוצא כשהוא שבע;

"בן ציצית הכסת" – שהיתה ציצתו נגרת על גבי כסתות).

אחד אמר: אני אפרנס בחטים ושעורים, ואחד אמר – ביין ובמלח ובשמן, ואחד אמר – בעצים.

(שבחו חכמים את בעל העצים, שהיה ר' חסדא אומר: אוצר אחד של חטים טעון ששים אוצרות של עצים כנגדו.)

פתחו את אוצרותיהם ונמצא בידם כדי פרנסת עשרים שנה ואחת.

היו שם בריונים. אמרו להם חכמים: נצא ונעשה שלום עם הרומיים; לא הניחום,

ואמרו להם: נצא ונעשה מלחמה עמם.

אמרו להם חכמים: לא יעלה בידנו כלום.

עמדו ושרפו אותם האוצרות של חטים ושעורים – וגבר הרעב בעיר.

מרתא בת ביתוס – העשירה שבירושלים היתה.

שגרה שליח ואמרה לו: לך והבא לי סלת.

עד שהלה נמכרה הסלת.

בא ואמר לה: סלת אין, פת נקיה יש.

אמרה לו: לך הבא.

עד שהלה נמכרה אף זו.

בא ואמר לה: פת נקיה אין, פת קיבר יש.

אמרה לו: לך הבא.

עד שהלה נמכרה אף זו.

בא ואמר לה: פת קיבר אין, קמח שעורים יש.

אמרה לו: לך הבא.

עד שהלה נמכר אף זה.

פניני הנחמה

18

רָאָה אֶת אֲנָשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם שְׂשׂוּלְקִין תִּבְּן וְשׁוֹתִין מִיָּמָיו.

אָמַר: בְּנֵי אָדָם שְׂשׂוּלְקִין תִּבְּן וְשׁוֹתִין מִיָּמָיו יְכוּלִים לַעֲמֹד בְּחִילוֹתָיו שֶׁל אֶסְפָּסִינוֹס?

אִין תִּקְנָה אֶלָּא שְׂאֲצָא מִן הָעִיר.

אָבָא סִיקְרָא בְּן בְּטִיחַ, רֹאשׁ בְּרִיוֹנֵי יְרוּשָׁלַיִם, בְּן אָחוֹתוֹ שֶׁל ר' יוֹחָנָן בְּן זְכַאי הָיָה.

שָׁלַח לוֹ ר' יוֹחָנָן בְּן זְכַאי: בּוֹא אֶצְלִי בְּצַנְעָא. בָּא.

אָמַר לוֹ ר' יוֹחָנָן: עַד מַתִּי אַתֶּם עוֹשִׂים כִּי וּמַמִּיתִים אֶת כָּל הָעוֹלָם בְּרָעֵב?

אָמַר לוֹ: מָה אַעֲשֶׂה? אִם אֲמַר לָהֶם דְּבַר יְהִרְגוּנִי.

אָמַר לוֹ ר' יוֹחָנָן: רָאָה לִי תִקְנָה שְׂאֲצָא מִכָּאן, אֶפְשָׁר שְׂתִּהְיֶה הַצֵּלָה מֵעֵטֶט.

אָמַר לוֹ אָבָא סִיקְרָא: עֲשִׂינוּ בֵּינֵינוּ שְׂלָא יֵצֵא אָדָם מִכָּאן אֶלָּא אִם כֵּן הוּא מֵת.

אָמַר ר' יוֹחָנָן: הוֹצִיאֹנִי בְּדַמּוֹת מֵת.

אָמַר בְּן בְּטִיחַ: עֲשֶׂה עֲצָמְךָ חוֹלָה וְיִבּוֹאוּ הַכָּל לְבַקְרָךְ,

וְהִבָּא דְּבַר שֶׁל סֶרְחוֹן וְהִנַּח אֶצְלָךְ,

וְיִהְיֶה אוֹמְרִים "מֵת ר' יוֹחָנָן!"

וַיִּכְנָסוּ תַלְמִידֵיהֶּ וַיִּשְׂאוּ אֶת אַרְוֹנָךְ וּבְנֵי אָדָם אַחֲרָיִם לֹא יִשְׂאוּהוּ,

כְּדִי שְׂלָא יִרְגִישׁוּ בְּגוֹפְךָ שֶׁהוּא קָל, – שֶׁהָרִי הַכָּל יוֹדְעִים שֶׁהָיָה קָל מִן הַמֵּת.

עֲשֶׂה ר' יוֹחָנָן כֵּן.

שָׁלַח וְקָרָא לְתַלְמִידָיו ר' אֱלִיעֶזֶר וְר' יְהוֹשֻׁעַ,

אָמַר לָהֶם: בְּנֵי!

עֲמְדוּ וְהוֹצִיאֹנִי מִכָּאן.

עֲשׂוּ לִי אֶרֶוֹן וְאַשְׁכָּב בְּתוֹכוֹ.

אֲחַז ר' אֱלִיעֶזֶר מֵרֹאשׁוֹ וְר' יְהוֹשֻׁעַ מֵרַגְלָיו.

הָיוּ מוֹלִיכִים אוֹתוֹ עַד שֶׁקִּיעַת הַחֲמָה, עַד שֶׁהִגִּיעוּ אֶצְלֵי שַׁעְרֵי יְרוּשָׁלַיִם.

אָמְרוּ לָהֶם הַשׁוֹעֲרִים: מִי הוּא זֶה?

אָמְרוּ לָהֶם: מֵת הוּא. וְכִי אִין אַתֶּם יוֹדְעִים שְׂאִין מְלִיבִין אֶת הַמֵּת בִּירוּשָׁלַיִם?

בִּקְשׁוּ לְדַקֵּר בְּגוֹפּוֹ שֶׁל הַמֵּת:

אָמַר לָהֶם: יֹאמְרוּ: רַבִּים דְּקָרוּ!

בִּקְשׁוּ לְדַחְפוּ

– אָמַר לָהֶם: יֹאמְרוּ: רַבִּים דְּחָפוּ!

– פְּתַחוּ לוֹ הַשַּׁעַר וַיֵּצֵא.

הָיוּ מוֹלִיכִים אוֹתוֹ עַד שֶׁהִגִּיעוּ אֶצְלֵי אֶסְפָּסִינוֹס.

פְּתַחוּ הָאֶרֶוֹן וְעַמְד לְפָנָיו.

אָמַר לוֹ: שְׁלוֹם עֲלֵיךְ, הַמְּלָךְ! שְׁלוֹם עֲלֵיךְ, הַמְּלָךְ!

אָמַר לוֹ אֶסְפָּסִינוֹס: חֲבִיב אַתָּה שְׂתִי מִיתוֹת,

אַחַת, שְׂאֵתָה קוֹרָא לִי מְלָךְ, וְאַנִּי אִינִי מְלָךְ;

וְעוֹד, אִם מְלָךְ אָנִי – עַד עַכְשָׁו מִפְּנֵי מָה לֹא בָּאת אֶצְלִי?

אָמַר לוֹ ר' יוֹחָנָן: שְׂאֲמַרְתָּ "לֹא מְלָךְ אָנִי" – בְּאַמַּת מְלָךְ אַתָּה,

שְׂאֲלַמְלֵא הָיִיתָ מְלָךְ לֹא נִמְסְרָה יְרוּשָׁלַיִם בְּיַדִּיךְ

שְׂנַאֲמַר: "וְהִלְבַּנּוּן בְּאֲדִיר יְפוֹל" (ישעיהו י, לד) –

וְאִין אֲדִיר אֶלָּא מְלָךְ;

וְשְׂאֲמַרְתָּ "אִם מְלָךְ אָנִי – מִפְּנֵי מָה לֹא בָּאת אֶצְלִי עַד עַכְשָׁו?" – בְּרִיוֹנִים שֶׁבָּנוּ לֹא הִנִּיחוּנִי.

אָמַר לוֹ אֶסְפָּסִינוֹס: אֵלֹו חֲבִית שֶׁל דְּבִשׁ וְדַרְקוֹן כְּרוּךְ עֲלֵיהֶּ – לֹא הָיוּ שׁוֹבְרִין אֶת הַחֲבִית בְּשִׁבִיל דְּרַקוֹן?

– שְׂתַקֵּךְ ר' יוֹחָנָן.

(קָרָא עֲלָיו רַב יוֹסֵף – וַיֵּשׂ אוֹמְרִים ר' עֲקִיבָא: – "מִשִּׁיב חַכְמִים אַחֲרוֹר וְדַעְתָּם יִסְפַּל" (שם מד, כה)

הָיָה צְרִיךְ לוֹמַר לוֹ: נוֹטְלִין צְבַת וּמִסְלָקִין אֶת הַדְּרַקוֹן וְהוֹרְגִין אוֹתוֹ וְאֵת הַחֲבִית מִנִּיחוּן).

אַרְבַּעַה דְּכִסִּים הָיוּ בְּאוֹתוֹ מֵעַמְד: דּוּכָס שֶׁל עֲרִבִיִּים, פְּנִיךְ שְׂמוֹ, דּוּכָס שֶׁל אֶפְרַיִקָא, דּוּכָס שֶׁל אֶלְכָסְנִדְרָא וְדּוּכָס שֶׁל פְּלִסְטִינִי,

הַתְּחִילוּ מוֹשְׁלִין מִשְׁלוֹת לְפָנָי ר' יוֹחָנָן בְּן זְכַאי:

חֲבִית שֶׁקֵּנָן נַחֵשׁ בְּתוֹכָהּ – כִּיצַד עוֹשִׂין לוֹ?

אָמַר לָהֶם: מְבִיאִין חוֹבֵר וְחוֹבְרִין אֶת הַנְּחֹשׁ וּמִנִּיחוּן אֶת הַחֲבִית.

אָמַר פִּנְגֵּר: הוֹרְגִין אֶת הַנְּחֹשׁ וְשׁוֹבְרִין אֶת הַחֲבִית.

– מְגַדְלֵי שֶׁקֵּנָן בּוֹ נַחֵשׁ, כִּיצַד עוֹשִׂין?

פניני הנחמה

(קרא עליו רב יוסף – ויש אומרים ר' עקיבא – "משיב חכמים אחר ודעתם יספלו" (ישעיה מד, כה). היה צריך לומר לו, שנייח את ירושלים פעם זו. ור' יוחנן סבר, שמא זו לא יעשה לו אספסינוס, ולא תהא אפלו הצלה מעטת).

[יש אומרים: כך השיב ר' יוחנן בן זכאי לאספסינוס: מבקש אני שתניח למדינה זו. אמר לו: כלום לך המליכוני בני רומי שאניח למדינה זו? שאל דבר אחד ואעשנו. אמר לו: הנח לשער המערבי, הפונה ללד, וכל מי שיצא עד ארבע שעות ינצל].

משנכבשה העיר אמר אספסינוס לר' יוחנן בן זכאי:

אם יש לך אוהב או קרוב בעיר שלח והוציאהו עד שלא יכנסו אוכלוסיין שלי.

שלח את ר' אליעזר ור' יהושע להוציא את ר' צדוק.

הלכו ומצאוהו בפתח השער.

כשבא עמד ר' יוחנן בן זכאי לפניו.

אמר לו אספסינוס: לפני זקן כושל זה אתה עומד?

אמר לו: חייך, אלו היה בעיר עוד אחד כמותו, ואוכלוסיין שלך מרבים כפלים –

לא היית יכול לכבשה.

אמר לו: במה כוחו?

אמר לו: שאוכל גמזוז אחד ושונה עליו מאה פרקים.

אמר לו: ולמה כחש כל כך?

אמר לו: מחמת צומות ותעניות.

שלח והביא רופאים והיו מאכילין אותו קמעה קמעה

וימשקין אותו קמעה קמעה עד שחזר עליו גופו.

אמר לו אלעזר בנו: אבא, תן להם שכרם בעולם הזה,

שלא תהא להם עמך זכות בעולם הבא –

נתן להם חשבון אצבעות וקנה משקל.

כשכבש (אספסינוס) את העיר חלק ארבע חומותיה לארבעה דוכסין,

ועלה השער המערבי לפנגר.

וגזרו מן השמים שלא יחרב לעולם.

למה? ששכינה במערב.

– אמר להם: מביאין חובר וחוברין את הנחש ומניחין את המגדל.

– אמר פנגר: הורגין את הנחש ושורפין את המגדל.

אמר ר' יוחנן בן זכאי לפנגר: כל השכנים שעושים רעה – לעצמם עושים.

לא דייך שאין אתה מלמד סגוריא, אלא שאתה מלמד עלינו קטגוריא.

אמר לו: טובתכם אני דורש, שכל זמן שבית זה קיים המלכיות מתגרות בכם;

נחרב הבית הזה – אין המלכיות מתגרות בכם.

אמר לו ר' יוחנן: הלב יודע אם לעקל אם לעקלקלות.

בתוך כך בא שליח מרומי ואמר לאספסינוס: עמד,

שמת הקיסר ונמנו גדולי רומי להושיבך בראש.

היה אספסינוס נעול נעל אחת,

בא לנעל את השניה – ולא נכנסה רגלו,

בא לחלץ את הראשונה – ולא יצאה רגלו.

אמר אספסינוס: זו מהי?

אמר לו ר' יוחנן: אל תצטער – שמועה טובה באה לך,

שנאמר: "שמועה טובה תדשן עצם" (משלי טו, ל)

– ומה תקנתך?

– יביאו אדם שאין דעתך נוחה הימנו ויעבירוהו לפניך,

שנאמר: "ורוח נכאה תיבש גרם" (שם יז, כב).

עשה כך ונכנסה רגלו.

אמר לו: ומאחר שחכמים אתם כל כך – עד עכשו מפני מה לא באתם לפני?

אמר לו: ולא אמרתי לך?

אמר לו: אף אני אמרתי לך.

אמר לו אספסינוס לר' יוחנן: אני הולך מפאן ואשלח אדם אחר;

אלא בקש ממני דבר ואתן לך.

אמר לו ר' יוחנן: תן לי יבנה וחקמיה

ושלשלת של רבן גמליאל ורופאים שיירפאו את ר' צדוק.

פניני הנחמה

20

בא סיסרא – טבעו במים,

אף אני, כשהייתי בתוך ביתו וברשותו לא היה יכול לעמד בי,

ועכשו לכאן קדמני ועמד עלי לטבעני במים.

אם גבור הוא, יעלה ליבשה ויעשה עמי מלחמה.

יצתה בת קול ואמרה לו: רשע בן רשע בן בנו של עשו הרשע!

בריה קלה יש לי בעולמי, ויתוש שמה, עלה ליבשה ותעשה עמה מלחמה.

עלה ליבשה.

כשהגיע לרומי יצאו כל בני רומי וקלסוהו: כובש הברברין!

מיד הסיקו לו את המרחץ ונכנס ורחץ.

כשיצא מזגו לו כוס יין. בא יתוש ונכנס בחטמו ונקר במוחו שבע שנים.

פעם אחת עבר על פתחו של נפח, שמע קול קרנוס – ונשתתק היתוש.

אמר טיטוס: "יש תקנה!" –

הביאו לו נפח בכל יום והפה לפניו.

לנפח נכרי נתן ארבעה זוזים ליום,

לישראל – אמר: דִּיךְ שאתה רואה בשונאך.

עד שלוש יום עשה כן; מכאן ואילך, כן שדש – דש!

(שנינו, אמר ר' פינחס בן ערובא: אני הייתי בין גדולי רומי,

וכשמת פצעו את מוחו ומצאו בו כצפור דרור משקל שני סלעים.

אמר אביי: מקבלים אנו, פיו של נחשת וצפרניו של ברזל).

בשעת מיתתו של טיטוס צוה: שרפוני ופזרו את אפרי על שבעה ימים,

כדי שלא ימצאני אלהי היהודים ועמידני בדן.

טרניוס שחיק עצמות ילדה אשתו בליל תשעה באב והיו היהודים אבלים.

ומת התינוק בחנכה.

הללו החריבו שלהם והוא לא החריב את שלו.

שלח אספסגוס והביאו.

אמר לו: למה לא החרבתי את שלך.

אמר לו: חייך, לשבחה של מלכות עשיתי,

שאלו החרבתי לא היו הבריות יודעין מה החרבתי.

עכשו יראו הבריות ויאמרו: ראו כוחו של אספסגוס מה החריב!

אמר לו: יפה עשיתי,

אלא בשביל שעברתי על מצותי עלה לראש הגג והפיל עצמי,

אם תחיה – תחיה,

ואם תמות – תמות.

עלה והפיל עצמו ומת.

ופגעה בו קללה של ר' יוחנן בן זכאי.

הלך אספסגוס ושלח את טיטוס הרשע.

בא טיטוס עמד ואמר: "אי אלהימו צור חסיו בו?" (דברים לב, ז) –

מה עשה?

תפס פרוצה בידו ונכנס לבית קדשי הקדשים והציע ספר תורה ועבר עליה עברה, ונטל סוף וגדד את הפרכת, ונעשה נס והיה דם מבצבץ ויוצא – וכסבור הרג את עצמו. התחיל מחרף ומגדף כלפי מעלה ואמר:

אינו דומה מי שעושה מלחמה עם המלך במדבר ונוצחו

למי שעושה מלחמה עם המלך בפלסטין שלו ונוצחו.

(אמר אבא חנן: "מי כמוך חסין יה?" (תהילים פט, ט) – מי כמוך חסין וקשה, שאתה שומע נאוצו וגדופו של אותו רשע ושותק. של ר' ישמעאל שנו: מי כמכה באלם ה" (שמות טו, יא) – מי כמוך "באלמים!")

נטל טיטוס את הפרכת ועשאה כמין גרגותני,

והביא כל כלים שבמקדש והניחם בה, והתנם בספינה, לילך ולהשתבח בעירו.

עמד עליו נחשול שבים לטבעו.

אמר: כמדמה אני, שאליהם של אלו אין גבורתו אלא במים.

בא פרעה – טבעו במים,

פניני הנחמה

אמרו אלו לאלו: מה נעשה – נדליק או לא נדליק?

אמרו: נדליק ויבוא עלינו מה שיבוא.

הדליקו.

הלכו והלשינו לפני אשתו של טרנינוס,

אמרו: היהודים הללו – קשנולד לה בן היו מתאבלים וקשמת התינוק הדליקו נרות.

שלחה וכתבה לבעלה: עד שאתה כובש ברברים – בוא וכבש את היהודים הללו שמרדו בך.

ירד לספינה ושער בעצמו שיבוא בעשרה ימים – והוליכו הרוח ובא בחמשה ימים.

נכנס ומצאם שיושבים ועוסקים במקרא זה:

"ישא ה' עליך גוי מרחוק ... כאשר ידאה הנשר" (דברים כח, מט) –

אמר להם: אני הוא הנשר, שהייתי סבור לבוא אצלכם בעשרה ימים והולכתי הרוח בחמשה.

הקיפום לגיונותיו והרגום.

אמר לנשים: השמעו לגיונותי, ואם לאו אני עושה לכן כדרך שעשיתי לבעליכן.

אמרו לו: עשה בנשים כמו שעשית בגברים.

מיד הקיפון לגיונותיו והרגון, ונתערבו דמים של אלו בדמים של אלו,

והיה הדם בוקע והולך עד שהגיעו לקפריס הנזהר.

רוח הקדש צונחת ואומרת: "על אלה אני בוכיה" (איכה א, טז).

(איכה רבה פרשה א, מה)

תנאי, בעשרים וחמשה בטבת יום הר גרזים הוא,

יום שבקשו כותים את אלהינו מאלכסנדרוס מקדון להחריבו, ונתנו להם.

באו והודיעו את שמעון הצדיק. מה עשה?

לבש בגדי כהנה ונתעטף בבגדי כהנה, ומיקירי ישראל עמו,

ואבקות של אור בידיהם. והיו מהלכים כל הלילה שלו,

הללו מהלכים מצד זה והללו מהלכים מצד זה, עד שעלה עמוד השחר.

כון שעלה עמוד השחר אמר להם: מי הם הללו?

אמרו לו: הללו יהודים, שמרדו בך.

כון שהגיע לאנטיפטרס זרחה חמה ופגעו זה בזה.

כון שראה את שמעון הצדיק, ירד ממרכבתו והשתחוה לפניו.

אמרו לו: מלך גדול כמותך ישתחוה ליהודי זה?

אמר להם: דמות דיוקנו של זה מנצחת לפני בבית מלחמתי.

אמר להם: למה באתם?

אמרו לו: אפשר, בית שמתפללין בו עליך ועל מלכותך שלא תחרב, יתעורר גוים להחריבו?

אמר להם: מי הם הללו?

אמרו לו: כותים הללו, שעומדים לפניך.

אמר להם: הרי הם מסורים בידיכם.

מיד נקבום בעקביהם ותלאום בזנבי סוסייהם. והיו מגררים אותם על הקוצים ועל הברקנים, עד שהגיעו להר גרזים. כון שהגיעו להר גרזים חרשוהו וזרעוהו פרשינים, כדרך שבקשו לעשות לבית אלהינו – אותו היום עשאוהו יום טוב.

(יומא ט, א)

אנקלוס בר קלוניקוס בן אחותו של טיטוס היה.

בקש להתגיר.

הלך והעלה את טיטוס באוב.

אמר לו: מי חשוב בעולם ההוא?

אמר לו: ישראל.

– מהו להדבק בהם?

אמר לו: מצוותיהם מרבות ואי אפשר לעמד בהן.

לה והתגרה בהם בעולם הזה ותעשה עליהם ראש,

שנאמר: "היו צריה לראש" (איכה א, ה) – כל המצר לישראל נעשה ראש.

אמר לו: דינה במה?

אמר לו: במה שגזרתי על עצמי: בכל יום ויום צוברים את אפרי ודנים ושורפים אותי

ומפזרים את אפרי על שבועה ימים.

הלך והעלה את בלעם באוב.

פניני הנחמה

ומעשה בר' יוחנן בן זכאי שהיה רוכב על החמור והיה יוצא מירושלים,

והיו תלמידיו מהלכים אחריו.

ראה ריבה אחת שהיתה מלקטת שעורים מבין גללי בהמתם של ערביים.

כון שראתה אותו נתעטפה בשערה ועמדה לפניו.

אמרה לו: רבי, פרנסני.

אמר לה: בתי, מי את?

שתקה.

שוב אמר לה: מי את?

אמרה לו: בת נקדימון בן גוריון אני.

אמר לה: בתי, ממון של בית אביך היכן הלה?

אמרה לו: רבי, לא כה מושלים משל בירושלים: "מלח ממון חסר" (ויש אומרים: "חסד")? –

ושל חמיה היכן הוא?

אמרה לו: רבי, בא זה ואבד את זה.

אמרה לו: רבי, זכור אתה קשחתמת על כתבתי?

אמר להם לתלמידיו: זכור אני, קשחתמתי על כתבתה של זו, הייתי קורא בה אלף אלפים דינרי זהב מבית אביה, חוץ משל חמיה.

בכה ר' יוחנן בן זכאי

ואמר: אשריכם ישראל, בזמן שעושים רצונו של מקום אין כל אמה ולשון שולטת בהם;

ובזמן שאין עושים רצונו של מקום – מוסרם ביד אמה שפלה, ולא ביד אמה שפלה, אלא ביד בהמתם של אמה שפלה.

(כתובת סה-20)

ביום שחרב בית המקדש נולד הגואל.

מעשה באדם אחד שהיה עומד וחורש, געתה פרתו.

עבר עליו ערבי אחד ושמע קולה.

אמר לו: מי אתה?

אמר לו: יהודי אני.

אמר לו הערבי:

אמר לו: מי חשוב בעולם ההוא?

אמר לו: ישראל.

– מהו להדבק בהם?

אמר לו: "לא תדרש שלמם וטבתם כל ימיה" (דברים כג, ז).

הלה והעלה ישו באוב.

אמר לו: מי חשוב בעולם ההוא?

אמר לו: ישראל!

– מהו להדבק בהם?

אמר לו: טובתם דרש, רעתם אל תדרש;

כל הנוגע בהם כאלו נוגע בבבת עינו.

בוא וראה, מה בין פושעי ישראל לנביאי אמות העולם!

שנינו, אמר ר' אלעזר: בוא וראה, כמה גדול כוחה של בושה:

שהרי סיעה הקדוש ברוך הוא את בר קמצא והחריב את ביתו ושרף את היכלו.

(גיטין נה-נז)

תנאי, אמרו עליו על נקדימון בן גוריון:

כשהיה יוצא מביתו לבית המדרש, כלי מילת היו מציעין תחתיו, ובאו עניים ומקפלים אותם מאחריו.

ומעשה בביתו של נקדימון בן גוריון שפסקו לה חכמים ארבע מאות זהובים לקפה של בשמים לבו ביום.

אמרה להם: כה תפסקו לבנותיכם! וענו אחריה "אמן".

ומעשה בכלתו שפסקו לה חכמים סאתים יין לציקי קדורה מערב שבת לערב שבת.

אמרה להם: כה תפסקו לבנותיכם! ולא ענו אחריה "אמן", ששומרת יבם היתה.

אמר ר' אלעזר בר' צדוק: אראה בנחמה, אם לא ראיתי את בתו של נקדימון בן גוריון שהיתה מלקטת שעורים מבין טלפי סוסים בעפו. קראתי עליה מקרא זה: "אם לא תדעי לה היפה בנשים צאי לה בעקבי הצאן ורעי את גדיתיך" (שיר השירים א, ח) – אל תקרא "גדיתיך" אלא "גויזתיך".

אמרה לו: משעה שראיתי באו רוחות וסערות וחספואהו מ'די, נשאוהו והלכו להם.

וזהו שנאמר: "כי רחוק ממני מנחם משיב נפשי" (איכה א, טז).

"כי עליך הרגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה" (תהילים מד, כג) –

אמר ר' יהודה: זו אשה ושבעה בניה.

מעשה במרים בת תנחום שנשבת היא ושבעה בניה. נטלום ונתנום לפני משבעה קנקלים.

הביאו את הראשון לפני הקיסר, אמרו לו: השתחוה לצלם.

אמר להם: כתוב בתורה: "אנכי ה' אלהיך" (שמות כ, ב).

הוציאוהו והרגוהו.

הביאו את השני לפני הקיסר. אמרו לו: השתחוה לצלם,

אמר להם: כתוב בתורה: "לא יהיה לך אלהים אחרים על פני" (שם, ג).

הוציאוהו והרגוהו.

הביאו את השלישי ואמרו לו: השתחוה לצלם.

אמר להם: כתוב בתורה: "לא תשתחוה לאל אחר" (שמות לד, יד).

הוציאוהו והרגוהו.

הביאו את הרביעי ואמרו לו: השתחוה לצלם.

אמר להם: כתוב בתורה: "זבח לאלהים יחרם" (שמות כב, יט).

הוציאוהו והרגוהו.

הביאו את החמישי, אמרו לו: השתחוה לצלם.

אמר להם: כתוב בתורה: "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד" (דברים ו, ד).

הוציאוהו והרגוהו.

הביאו את הששי, אמרו לו: השתחוה לצלם.

יהודי, יהודי! התר פרתך והתר מחרשתך

– למה?

אמר לו: מפני שבית מקדשם של היהודים חרב.

– מפני אתה יודע?

אמר לו: מתוך געית פרתך.

בינתיים געתה הפרה פעם שניה.

אמר לו הערבי: יהודי, יהודי! אסור פרתך ואסור מחרשתך, שהרי נולד משיח, מושיעם של ישראל.

אמר לו: מה שמו?

– מנחם שמו.

– ואביו מה שמו?

– חזקיה.

אמר לו: והיכן הוא מתגורר?

אמר לו הערבי: בבירת ערבא של בית לחם יהודה.

הלך אותו האיש ומכר פרתו ומכר מחרשתו ונעשה מוכר לבדים לתינוקות.

התחיל נכנס ויוצא ממדינה למדינה ומעיר לעיר, עד שהגיע לשם.

באו נשים מכל הכפרים לקח אצלו לבדים, ואותה האשה, אמו של מנחם, לא לקחה אצלו.

שמע קולן של הנשים אומרות: אמו של מנחם, אמו של מנחם! בואי וקחי לבדים לבנה.

אמרה: הלואי שיחנקו שונאיהם של ישראל.

אמרו לה: למה?

אמרה להן: ביום שנולד חרב בית המקדש.

אמר לה: מבטחני ש'לרגליו חרב ול'רגליו הוא עתיד להבנות.

אמרה לו: אין לי מעות.

אמר לה: מה אכפת לי, בואי וטלי לבנה, ולאחר ימים אני בא לביתך ואת פורעת לי.

לאחר ימים בא לאותה העיר,

אמר: אלה ואראה אותו תינוק מה מעשיו.

בא אצלה, אמר לה: תינוק שלך מה מעשיו?

פניני הנחמה

24

תזוח דעתך עליך, אתה עקדת מזבח אחד ואני עקדתי
שבעה מזבחות. אתה – נסיון, ואני – מעשה!

עד שהיתה מחבקתו ומנשקתו, הרגוהו עליה. אף היא
עלתה לגג ונפלה ומתה.

יצאה בת קול ואמרה: "אם הבנים שמחה". (תהילים
קיג, ט).

(גיטין נז, ב)

◆

שנו רבותינו: פעם אחת גזרה מלכות, שלא יעסקו
ישראל בתורה.

בא פפוס בן יהודה ומצאו לר' עקיבא שהיה מקהיל
קהלות ברבים ועוסק בתורה.

אמר לו: עקיבא, אי אתה מתירא מפני מלכות?

אמר לו: אתה פפוס, שאומרים עליך חכם אתה – אי
אתה אלא טפש!

אמשל לך משל למה הדבר דומה?

לשועל, שהיה מהלך על שפת הנהר וראה דגים שהיו
רצים לכאן ולכאן,

אמר להם: מפני מה אתם בורחים?

אמרו לו: מפני הרשתות והמכמורות שמביאין עלינו בני
אדם.

אמר להם: רצונכם שתעלו ליבשה ונדור אני ואתם,
כדרך שדורו אבותי ואבותיכם?

אמרו לו: אתה הוא, שאומרים עליך פקח שבחיות – אי
אתה אלא טפש!

ומה במקום חיותנו אנו מתיראים, במקום מיתתנו – לא
כל שכן.

ואף אנו כן: בזמן שאנו עוסקים בתורה, שכתוב בה:
"כי הוא חייך וארך ימך" (דברים ל, כ) – אנו מתיראים,
אם אנו פוסקין מדברי תורה – על אחת כמה וכמה.

אמרו: לא היו ימים מעטים עד שתפסוהו לר' עקיבא
וחבשוהו בבית האסורים,

ותפסו לפפוס בן יהודה וחבשוהו אצלו.

אמר לו: "פפוס! מי הביאך לכאן?"

אמר לו: אשרי, ר' עקיבא, שנתפסת על דברי תורה,
אוי לו לפפוס, שנתפס על דברים בטלים!

אמר להם: כתוב בתורה: "ידעת היום והשבת אל
לבבך כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ
מתחת אין עוד" (דברים ד, ט).

הוציאוהו והרגוהו.

הביאו את השביעי, קטן שבכלם. אמר לו הקיסר: בני,
השתחוה לצלם,

אמר לו: חס ושלום!

אמר לו: למה?

אמר לו: שכן כתוב בתורתנו: "את ה' האמרת היום...
וה' האמירך היום" (דברים כו, יז-יח) –

כבר נשבענו להקדוש ברוך הוא, שאין אנו מעבירים
אותו באל אחר, ואף הוא נשבע לנו שאין הוא מעביר
אותנו באמה אחרת.

אמר לו הקיסר: אחיך שבעו ימים ושבעו חיים וראו
טובה; ואתה קטן, לא שבעת ימים ולא שבעת חיים ולא
ראית טוב בעולם – השתחוה לצלם.

אמר לו: כתוב בתורתנו: "ה' ימלך לעלם ועד" (שמות
טו, יח), ואומר: "ה' מלך עולם ועד אבדו גוים מארצו"
(תהילים י, טז) –

אתם בטלים ומלכותכם בטלה, אבל הקדוש ברוך הוא
חי וקיים לעולם.

אמר לו הקיסר: ראה, אחיך הרואים לפניך, הריני
משליך טבעתי לארץ לפני הצלם והגביהנה, כדי
שיאמרו: שמע לקול הקיסר.

אמר לו: אוי לך, קיסר! אוי לך קיסר! על כבוד עצמך כן,
על כבוד הקדוש ברוך הוא על אחת כמה וכמה.

הוציאוהו להרגו.

אמרה להם אמו: תנו לי את בני ואנשקנו. נתנוהו לה.

אמרה לו לקיסר: בחיי ראשי, קיסר! הרגני תחלה
ואחר כך הרגוהו.

אמר לה: איני שומע לך, מפני שכתוב בתורתכם: "אתו
ואת בנו לא תשחטו ביום אחד" (ויקרא כב, כח).

אמרה לו: רשע, כבר קימת כל המצוות ולא נשאר לך
אלא זו בלבד?

מיד צוה הקיסר להרג את בנה.

נפלה אמו עליו והיתה מחבקתו ומנשקתו ואמרה: בני,
לך אצל אברהם אביך ואמר לו: כן אמרה אמי: אל

פניני הנחמה

מיד נשאו הרוח והעלהו לרקיע. פגע בו גבריאל המלאך,

אמר לו: אתה הוא, ישמעאל, שקונך משתבח בך בכל יום,

שיש לו עבד בארץ שדומה לקלסתר פניו?

אמר לו: אני הוא.

אמר לו: למה עליך לכאן?

אמר לו: עליתי לידע אם נחתמה הגזרה מלפני הקדוש ברוך הוא.

אמר לו גבריאל: ישמעאל בני, חייך, כך שמעתי מאחורי הפרגוד:

עשרה חכמי ישראל נמסרו להריגה ביד המלכות הרשעה.

אמר לו ר' ישמעאל: למה?

אמר לו: על מכירת יוסף;

שמדת הדיון מקטרגת בכל יום לפני פסא הכבוד ואומרת:

כלום כתבת בתורתך אות אחת לבטלה?

אמרת "וגיב איש ומכרו ... מות יומת" (שמות כא, טז) –

והרי עשרת השבטים מכרו את יוסף ועדין לא נפרעת מהם או מזרעם;

לפיכך נגזרה הגזרה על עשרה חכמי ישראל.

אמר לו ר' ישמעאל: עד עתה לא מצא הקדוש ברוך הוא פריעה במכירת יוסף אלא בנו?

אמר לו גבריאל: חייך, ישמעאל בני, מיום שמכרו השבטים את יוסף לא מצא הקדוש ברוך הוא בדור אחד צדיקים וחסידים כמו השבטים אלא אתם, לפיכך נפרע מכם.

כון שראה סמאל הרשע שבקש הקדוש ברוך הוא לחתם את הגזרה שמח שמחה גדולה והיה מתפאר ואומר: נצחתי את מיכאל השר!

מיד חרה אפו של הקדוש ברוך הוא על סמאל וקרא למטטרון ואמר לו: כתב וחתם – גפרית ואש על רומי הרשעה, על האדם ועל הבהמה ועל הכסף ועל הזהב ועל כל מה שלהם.

בשעה שהוציאו את ר' עקיבא להריגה זמן קריאת שמע היה, והיו סורקין את בשרו במסרקות של ברזל, והיה מתפון לקבל עליו על מלכות שמים באהבה.

אמרו לו תלמידיו: רבנו, עד כאן?

אמר להם: כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה: "ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך" (דברים ו, ה) – ואפלו הוא נוטל את נשמתך;

אמרת: מתי יבא לידי ואקימו! ועכשו שבא לידי – לא אקימו? היה מאריך ב"אחד" עד שיצאה נשמתו ב"אחד".

יצאה בת קול ואמרה: אשריך, ר' עקיבא, שיצאה נשמתך ב"אחד";

אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא: רבוננו של עולם, זו תורה וזה שכרה? "ממתיים ידך, ה', ממתיים מחלד" (תהילים יז, יד).

אמר להם: "חלקם בחיים" (שם).

יצאה בת קול ואמרה לו: אשריך, ר' עקיבא, שאתה מזמן לחיי העולם הבא!

(ברכות סא, ב)

פעם אחת עלה בלב לוליאנוס קיסר והביא עשרה חכמים ופירשו לו את החומש ומצא שם מכירת יוסף, ועוד מצא וגונב איש ומכרו מות יומת, ואותו היום יום חמישי בשבת היה, ושלח וקרא לרבן שמעון בן גמליאל וחבריו. א"ל, מי שגונב נפש אחת מישראל ומוכרה מה דינו? אמרו לו, מות יומת.

אמר להם, א"כ התחייבתם מיתה, קבלו על עצמכם דין שמים. אמרו לו למה? אמר להם אלמלא אחי יוסף בחיים הייתי תופשן ועושה בהם דין, עכשיו שאינם בחיים אני עושה עמכם דין שאתם שקולין כנגד אחי יוסף בחסידות.

בא הדבר לפני ר' נחוניא בן הקנה, אמר להם, שאלו מעט זמן. אמרו, תן לנו זמן. נתן להם זמן ונתקבצו עשרה זקנים וקטן שבכולם ר' ישמעאל בן אלישע כהן גדול.

אמרו לו חבריו לר' ישמעאל כהן גדול: עלה לרקיע וחקר אם נגזרה הגזרה מלפני הקדוש ברוך הוא.

עמד ר' ישמעאל וטהר את עצמו ונתעטף בטלית ותפלין והזכיר שם המפרש.

פניני הנחמה

נטלו ר' ישמעאל והניחו בחיקו והיה בוכה וצועק:

פה קדוש, פה נאמן! פה קדוש, פה נאמן!

פה שהוציא סנדלפונים ואבנים טובות ומרגליות

מי הטמינה בעפר ומי מלא לשונך עפר ואפר?

אי תורה ואי שכרה?

עד שהוא בוכה נשקפה בתו של הקיסר בעד החלון וראתה יפיו של ר' ישמעאל,

שהיה משבעה יפים שהיו בעולם ופניו דומים למלאך ה' צבאות.

נתמלאה עליו רחמים ושלחה לאביה: תן לי בקשה אחת.

שלח לה: בתי, כל מה שתאמרי אעשה, חוץ מר' ישמעאל וחבריו.

שלחה לו: בבקשה ממך התיי.

שלח לה: כבר נשבעתי.

שלחה לו: אם כן, בבקשה ממך, צוה ויפשיטו קרקפלו כדי להסתפל בו במקום מראה.

מיד צוה והפשיטו את קרקפלו.

וכן שהגיע למקום תפלין צעק צעקה גדולה ומרה ונדדעזעו שמים וארץ;

צעק צעקה שניה ונדדעזע כסא הכבוד.

אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא: צדיק כזה שהראית לו כל גנזי עולמות העליונים ורזי תחתונים – ה'רג במיתה משנה כזו? זו תורה וזה שכרה?

אמר הקדוש ברוך הוא: מה אעשה לבני? גזרה היא ואין מי שיפר.

יצאה בת קול ואמרה: אם אשמע קול אחר אהפך את כל העולם לתהו ובהו!

וכששמע ר' ישמעאל כה שנתק.

אמר לו הקיסר: עדין אתה בוטח באלהיך?

אמר לו: "הן יקטלני לו איחל" (איוב יג, טו).

מיד יצאה נשמתו של ר' ישמעאל.

כשנהרגו ר' שמעון ור' ישמעאל באה השמועה אצל ר' עקיבא.

כששמע ר' ישמעאל כה – מיד נתקרה דעתו והיה מהלך ברקיע אנה ואנה, והיה רואה מזבח סמוך לכסא הכבוד.

אמר לגבריאלי: מה זה?

אמר לו: מזבח.

– ומה אתם מקריבים עליו בכל יום?

אמר לו: נפשות של צדיקים אנו מקריבים עליו.

– ומי מקריב אותן?

אמר לו: מיכאל השר הגדול.

מיד ירד ר' ישמעאל לארץ והודיע לחבריו, שכבר נחתמה הגזרה,

והיו מתאוננים בימין על שנגזרה עליהם גזרה קשה

ושמחים בשמאל על ששקלם הקדוש ברוך הוא כנגד השבטים.

תפסו את ר' שמעון בן גמליאל ור' ישמעאל כהן גדול להרג.

היה ר' שמעון בוכה.

אמר לו ר' ישמעאל: אברך! בשתי פסיעות אתה נתן בחיקם של צדיקים – ואתה בוכה?

אמר לו: לבי יוצא, שאיני יודע על מה אני נהרג.

אמר לו ר' ישמעאל: מימך בא אדם אצלך לדין או לשאלה

ועכבתו עד שתהא שותה כוסך ונועל סנדלך או עוטף טליתך?

והתורה אמרה: "אם ענה תענה" (שמות כב, כב) – אחד ענוי מרבה ואחד ענוי מעט.

אמר לו: נחמתני, רבי!

היו מתחננים לאספקלטור,

זה אמר: אני כהן גדול בן כהן גדול מזרעו של אהרן הכהן, הרגני תחלה ואל אראה במיתת חברי;

וזה אמר: אני נשיא בן נשיא מזרעו של דוד מלך ישראל, הרגני תחלה ואל אראה במיתת חברי.

אמר להם: הפילו גורלות.

נפל הגורל על ר' שמעון בן גמליאל. מיד נטל החרב וחתך את ראשו.

פניני הנחמה

עמד וקרע בגדיו ויגור שק.

אמר להם לתלמידיו: התקינו עצמכם לפרענות,

שאלו טובה עתידה לבוא עלינו בדורנו לא היו מקבילים אותה אלא ר' שמעון ור' ישמעאל;

ועכשו גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, שפרענות גדולה עתידה לבוא לעולם,

ולפיכך נסתלקו אלו מבינינו,

לקיים מה שנאמר: "הצדיק אבד ... כי מפני הרעה נאסף הצדיק" (ישעיה נז, א).

ואחריו הוציאו את ר' עקיבא בן יוסף,

דורש כתרי אותיות ומגלה פנים בתורה כמו שנמסרה למשה מסיני.

וכשהוציאוהו להריגה בא מכתב לקיסר שמלך ערבא מתפשט בארצו, נחץ ללכת וצוה לחבש את ר' עקיבא בבית האסורים עד שישוב מן המלחמה.

וכשבא מן המלחמה צוה להוציאו וסרקו את בשרו במסרקות של ברזל.

ובכל סריקה וסריקה שהיו סורקים, היה אומר: "הצור תמים פעלו, כי כל דרכיו משפט, אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא" (דברים לב, ד).

יצאה בת קול ואמרה: אשריך ר' עקיבא, שהיית צדיק וישר ויצאה נשמתך ב"צדיק וישר". וכשנהרג ר' עקיבא באה השמועה אצל ר' חנינא בן תרדיון ור' יהודה בן בכא.

עמדו וקרעו בגדיהם ויגרו שקים ואמרו: אחינו, שמעונו, לא נהרג ר' עקיבא אלא למופת.

ואחריו הוציאו את ר' חנינא בן תרדיון.

אמרו עליו, על ר' חנינא בן תרדיון, שהיה נעים בפני הקדוש ברוך הוא ובני אדם ומעולם לא עלתה קללת חברו על שפתו,

וכשגזר הקיסר ברומי שלא ללמד תורה – עמד והקהיל קהלות ברבים והיה עוסק ודורש בתורה.

וכשחלה ר' יוסי בן קסמא הלך ר' חנינא בן תרדיון אצלו לבקרו.

אמר לו: חנינא אחי, אי אתה יודע שאמה זו מן השמים המליכה?

שהחריבה את ביתו ושרפה את היכלו והרגה את חסידיו ואבדה את טוביו ועדין היא קימת – ואני שמעתי עליך, שאתה יושב ועוסק בתורה ומקהיל קהלות ברבים וספר תורה מנח לך בחיך!

אמר לו: מן השמים ירחמו.

אמר לו: אני אומר לך דברים של טעם – ואתה אומר "מן השמים ירחמו"!

תמהני, אם לא ישרפו אותך ואת ספר תורה באש.

אמר לו: רבי, מה אני לחי עולם הבא?

אמר לו: כלום מעשה בא לידך?

אמר לו: מעות של פורים נתחלפו לי במעות של צדקה וחלקתי לעניים.

אמר לו: אם כן, מחלקך יהא חלקי ומגורלך יהא גורלי.

אמרו: לא היו ימים מעטים עד שנפטר ר' יוסי בן קסמא

והלכו כל גדולי רומי לקברו והספידוהו הספד גדול.

ובחזרתם מצאוהו לר' חנינא בן תרדיון

שהיה יושב ועוסק בתורה ומקהיל קהלות ברבים וספר תורה מנח לו בחיך.

הביאוהו ואמרו לו: מפני מה עסקת בתורה?

אמר להם: "כאשר צוני ה' אלהי" (דברים ד, ה).

מיד גזרו עליו לשרפה ועל אשתו להריגה, ועל בתו לישב בקבה של פרוצות.

הוציאוהו וכרכוהו בספר תורה והקיפוהו בחבילי זמורות והציתו בהן את האור.

והביאו ספוגים של צמר ושראום במים והניחום על לבו. כדי שלא תצא נשמתו מהרה.

אמרה לו בתו: אבא, אראך בכך!

אמר לה: אלמלא אני נשרפתי לבדי היה הדבר קשה לי,

עכשו שאני נשרף וספר תורה עמי – מי שיבקש עלבונה של תורה הוא יבקש עלבוני.

אמרו לו תלמידיו: רבי, מה אתה רואה?

אמר להם: גוילים נשרפים ואותיות פורחות.

– אף אתה פתח פיך ותכנס בך האש.

אמר להם: מוטב שיטלנה מי שנתנה ואל יחבל הוא בעצמו.

פניני הנחמה

28

– ומפני מה לא באת לבי אבידן?
 אמר להם: זקן אני, ומתירא אני שמא תרמסוני
 ברגליכם.
 אמרו: ועד עכשו כמה זקנים נרמסו? נעשה נס ונרמס
 זקן אחד באותו יום.
 – ומפני מה הוצאת עבדך לחרות?
 אמר להם: לא היו דברים מעולם.
 עמד אחד מהם להעיד בו.
 בא אליהו ונדמה לו כאחד מחשובי המלכות.
 אמר לו: הניחהו,
 משנעשה לו נס בכלם – אף בזה יעשה לו נס, ואתה לא
 תראה אלא כרשע.
 לא השגיח בו ועמד להעיד.
 היתה כתובה אגרת מחשובי הרומיים לשלח לקיסר,
 ושלחוהו בידיו של אותו האיש.
 בא אליהו וזרקו ארבע מאות פרסא, הלק ולא בא. [ונצל
 ר' אלעזר בן פרטא].
 ואחריו נהרג ר' יהודה בן בבא.
 אמרו עליו על ר' יהודה בן בבא, שלא טעם טעם שנה
 אלא כשנת סוס,
 משמונה עשרה שנה עד שמונים שנה.
 פעם אחת גזרה מלכות גזרה על ישראל, שכל הסומך
 יהרג,
 וכל הנסמך יהרג, ועיר שסומכין בה תחרב, ותחומים
 שסומכין בהם יעקרו.
 מה עשה ר' יהודה בן בבא?
 הלק וישב לו בין שני הרים גדולים ובין שתי עירות
 גדולות
 ובין שני תחומי שבת, בין אושה לשפרעם,
 וסמך שם חמשה זקנים,
 ואלו הם: ר' מאיר ור' יהודה ור' שמעון ור' יוסי ור'
 אלעזר בן שמוע.
 כן שהכירו בהם אויבים, אמר להם: בני, רוצו!
 אמרו לו: רבי, ואתה מה תהא עליך?

אמר לו קסטנרו: רבי, אם אני מרבה עליך בשלהבת
 ונטל ספוגים של צמר מעל לבך –
 אתה מביאני לחי' עולם הבא?
 אמר לו: הן.
 – השבע לי.
 – נשבע לו.
 מיד הרבה עליו בשלהבת ונטל ספוגים של צמר מעל
 לבו ויצאה נשמתו במהרה.
 אף הוא קפץ ונפל לתוך האור.
 יצאה בת קול ואמרה: ר' חנינא בן תרדיון וקסטנרו
 מזמנים הם לחי' עולם הבא.
 בכה רבי ואמר: יש קונה עולמו בשעה אחת ויש קונה
 עולמו בכמה שנים!
 שנו רבותינו: כשנתפסו ר' חנינא בן תרדיון ור' אלעזר
 בן פרטא,
 אמר לו ר' אלעזר בן פרטא לר' חנינא בן תרדיון:
 אשריך, ר' חנינא, שנתפסת על דבר אחד, אוי לי
 שנתפסתי על חמשה דברים.
 אמר לו ר' חנינא בן תרדיון: אשריך שנתפסת על
 חמשה דברים ואתה נצול,
 אוי לי שנתפסתי על דבר אחד ואיני נצול;
 ואתה עסקת בתורה ובגמילות חסדים – ואני לא
 עסקתי אלא בתורה בלבד.
 הביאו לר' אלעזר בן פרטא,
 אמרו לו: מפני מה עסקת בתורה ומפני מה גנבת?
 אמר להם: אם סיף לא ספר, ואם ספר לא סיף;
 ומה זה אין בי אף זה אין בי.
 – ומפני מה קראו לך רבי?
 רבם של טרסיים אני.
 הביאו לו שתי פקעיות. אמרו לו: איזו של שתי ואיזו של
 ערב?
 נעשה לו נס, בא זבורא וישב על הערב ובאה זבורת
 וישבה על השתי.
 אמר להם: זו של שתי וזו של ערב.

פניני הנחמה

29

באו והגידו למלך את יפיו ואת שיבתו ואמרו לו: בחיך, אדוני!

תרחם על הזקן הזה.

אמר הקיסר לר' חצפית: בן כמה שנים אתה?

אמר לו: מאה ושלושים שנה בלא יום אחד,

ובקשתי ממך שתמתין לי עד שיתמלא יומי.

אמר לו הקיסר: מה לך שתמות היום או למחר?

אמר לו: כדי שאקים עוד שתי מצוות.

אמר לו: מה מצוות אתה רוצה לעשות?

אמר לו: קריאת שמע של ערבית ושחרית, שאמליך עלי את השם המיוחד הגדול והנורא.

אמר לו הקיסר: עזי פנים ועזי נפש! עד מתי אתם בוטחים באלהיכם?

הרי זקן הוא עתה ואין בו כוח להציל אתכם מידי,

שאלו היה בו כוח היה נוקם נקמתו ונקמת עמו ונקמת ביתו,

כמו שעשה לפרעה ולסיסרא ולכל מלכי כנען.

כששמע ר' חצפית כך בכה בכי גדול

וקרע את בגדיו על גדות ה' ועל חרפתו ואמר לקיסר: אוי לך, קיסר!

מה תעשה ליום אחרון כשיפקד ה' על רומי ועל אלהיכם?!

אמר הקיסר: עד מתי אתוכח עם זה?

צוה להרגו, וסקלוהו ותלוהו.

ואחריו הוציאו את ר' חנינא בן חכנאי.

אמרו עליו על ר' חנינא בן חכנאי, שכל ימיו היה יושב בתענית

מן שתיים עשרה שנה עד תשעים וחמש שנים,

ואותו היום שהוציאוהו להריגה ערב שבת היה.

אמרו לו תלמידיו: רבי, רצונך שתטעם כלום קדם שתהרג.

אמר להם: עד עתה התענית, ועתה איני יודע איזה דרך אלך –

ואתם אומרים לי לאכל ולשתות?!

אמר להם: הריני מוטל לפניכם כאבן שאין לה הופכין.

אמרו: לא יזוז משם עד שנעצו בו שלש מאות לונכיות של ברזל ועשאוהו לגופו ככברה.

ואחריו הוציאו ר' יהודה בן דמא, ואותו היום ערב שבעות היה.

אמר לו ר' יהודה לקיסר: חייך, המתן לי מעט עד שאקים מצות עצרת ואקדש,

כדי לשבח להקדוש ברוך הוא שנתן לנו את התורה.

אמר לו הקיסר: עדין אתה בוטח בתורה ובאלהים שנתנה?

אמר לו: הן.

אמר לו: מה שכרה של תורתך?

אמר לו: עליה אמר דוד, עליו השלום: "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך" (תהילים לא, כ).

אמר לו הקיסר: אין שוטים בעולם כמותכם, שסבורים שיש עולם אחר.

אמר לו: אין שוטים בעולם כמותכם, שכופרים באלהים חיים,

ואוי לך ואוי לבשתך כשתראה אותנו באור החיים ואתה תרד שאול תחתית.

מיד חרה אפו של הקיסר וצוה לקשרו בשערות ראשו בזנב סוס ולמשכו בכל רחוב של רומי,

ואחר כך צוה וחתכוהו איברים איברים.

ובא אליהו, זכור לטוב, ולקט את האיברים

וקברם במערה אחת סמוכה לנהר שיוירד לפני רומי.

שמעו הרומיים קול נהי ובכי כל שלושים יום בתוך אותה מערה.

באו והודיעו לקיסר.

אמר: אפלו העולם נהפך לתהו ובהו – לא אשקט עד שאמלא רצוני באותם זקנים.

ואחריו הוציאו את ר' חצפית המתרגמן.

אמרו עליו על ר' חצפית המתרגמן שהיה בן מאה ושלושים שנה כשהוציאוהו להריגה

והיה יפה תאר ויפה מראה, והיה דומה למלאך ה' צבאות.

פניני הנחמה

אמר להם: אני רואה את ר' יהודה בן בבא, שנושאים את מטתו,

ומטת ר' עקיבא בן יוסף סמוכה אצלו, והם מתנכחים בדבר הלכה יחד זה עם זה.

אמרו לו: ומי מקריע ביניהם?

אמר להם: ר' ישמעאל כהן גדול,

אמרו לו: מי מנצח?

אמר להם: ר' עקיבא, על שטרך בכל כוחו בתורה.

אמר להם: בני, רואה אני עוד, שנשמת כל צדיק וצדיק מטהרת את עצמה במי השלח

כדי לכנס היום בטהרה בישיבה של מעלה לשמע דרשת ר' עקיבא בן יוסף מענינו של יום,

וכל מלאך ומלאך מביא קתדראות של זהב לכל צדיק וצדיק לישוב עליהן בטהרה.

צוה הקיסר להרגו,

יצאה בת קול ואמרה: אשריה, ר' אלעזר בן שמוע,

שהיית טהור ויצאה נשמתך בטהרה.

אמר ר' יוחנן: אוי להן לאמות העולם שאין להן תקנה, שנאמר:

"תחת הנחשת אביא זהב ותחת הברזל אביא כסף ותחת העצים נחשת" (ישעיהו ס, ז) –

תחת ר' עקיבא וחבריו מה מביאים?

ועליהם נאמר: "ונקיתי דמם לא נקיתי" (יואל ד, כא).

(מדרש אלה אזכרה)

מעשה בארבע מאות ילדים וילדות שנשבו לקלון. הרגישו בעצמן למה הן מתבקשים, אמרו: אם אנו טובעין ביים, אנו באין לחיי העולם הבא?

דרש להן הגדול שבהן: אמר ה' מבשן אשיב אשיב ממצולות ים (תהילים סח, ג). מבשן אשיב - מבין שיני אריה אשיב; ממצולות ים - אלו שטובעין ביים. כיון ששמעו ילדות כך, קפצו כולן ונפלו לתוך הים.

נשאו ילדים קל וחומר בעצמן, ואמרו: מה הללו שדרכן לכך, כך, אנו שאין דרכנו לכך, על אחת כמה וכמה. אף הם קפצו לתוך הים. ועליהם הכתוב אומר: כי עליך הורגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחיה".

התחיל בקדוש היום "ויכלו" עד "ויקדש" –

ולא הניחוהו לגמר עד שהרגוהו.

יצאה בת קול ואמרה: אשריה, ר' חנינא בן חכיא,

שהיית קדוש ויצאה נשמתך בקדשה.

ואחריו הוציאו את ר' ישבב הסופר.

כון שהוציאוהו באו תלמידיו ואמרו לו: רבנו, תורה מה תהא עליה?

אמר להם: בני, עתידה תורה שתשתכח מישראל,

לפי שהאמה הרשעה העזה פניה והערימה סוד לאבד מרגליותינו ממנו;

והלואי שהייתי כפורה על הדור, אבל רואה אני שאין לה רחוב ברומי שאין בו חלל חרב,

שעתידה האמה הרשעה לשפך דם נקי מישראל.

אמרו לו: רבנו, מה תהא עלינו?

אמר להם: החזיקו איש ברעהו ואהבו שלום ומשפט – אולי יש תקוה.

אמר לו הקיסר: זקן, בן כמה שנים אתה?

אמר לו: היום בן תשעים שנה אני,

ועד שלא יצאתי ממעי אמי נגזרה גזרה מאת הקדוש ברוך הוא למסור אותי ואת חברי בידיך,

ועתיד הקדוש ברוך הוא לתבע דמנו מידיך.

אמר הקיסר: מהרו והרגו גם את זה, ואראה כוחו וגבורתו של אלהיו.

יצוה עליו ושרפוהו.

ואחריו הוציאו את ר' אלעזר בן שמוע.

אמרו עליו על ר' אלעזר בן שמוע שהיה בן מאה וחמש שנים,

ומקטנותו עד סוף ימיו לא שמע אדם שהוציא תפלות מפיו,

ולא התקוטט עם חבריו בין בדבור בין במעשה, והיה ענו ושפל רוח,

וישב בתענית שמונים שנה.

ואותו היום שנהרג יום כפורים היה.

באו תלמידיו לפניו ואמרו לו: רבנו, מה אתה רואה?

פניני הנחמה

(גיטין, נז, ב)

אמר לו: עקשו תראה.

היו שם כלבים שהיו אוכלים בני אדם. נטל ר' מאיר צרור וזרק בהם.

באו עליו לאכלו. אמר: "אלהי מאיר ענני" – הניחוהו,

נתנה לו השומר.

לסוף נשמע הדבר למלך, הביאו את השומר והעלוהו לתליה.

אמר: "אלהי מאיר, ענני". הורידוהו.

אמרו לו: מה זה?

אמר להם: כך היה מעשה,

חקקו דמותו של ר' מאיר על פתחה של רומי והכריזו: כל מי שיראה פרוץ זה יתפסהו.

פעם אחת ראוהו, רצו אחריו.

רץ מלפניהם ונכנס לבית פרוצות; ויש אומרים: תבשילי נכרים ראה, טבל אצבע זו ומצץ את זו;

אמרו: חס ושלום, אלמלי היה ר' מאיר לא היה עושה כן.

עמד וברח וכא לבבל.

(עבודה זרה יח, ב)

שנו רבותינו: קשחרב הבית בשניה רבו פרושים בישראל, שלא לאכל בשר ושלא לשתות יין. נטפל להם ר' יהושע,

אמר להם: בני, מפני מה אין אתם אוכלים בשר ואין אתם שותים יין?

אמרו לו: נאכל בשר שממנו מקריבין על גבי המזבח, ועקשו בטל?

ונשתה יין שממנו מנסכים על גבי המזבח, ועקשו בטל?

אמר להם: אם כן, לחם לא נאכל, שקבר בטלו מנחות.

- אפשר בפרות.

- פרות לא נאכל, שקבר בטלו בכורים.

- אפשר בפרות אחרים.

- מים לא נשתה, שקבר בטל נסוך המים.

שתקו.

אמר רב יהודה אמר רב, מעשה בבנו ובבתו של ר' ישמעאל בן אלישע שנשבו לשני אדונים, לימים נזדווגו שניהם במקום אחד. זה אומר יש לי עבד שאין כיופיו בכל העולם, וזה אומר יש לי שפחה שאין בכל העולם כולו כיופיה, אמרו בוא ונשיאם זה לזה ונחלק בוולדות.

הכניסום לחדר, זה ישב בקרן זוית זה וזו ישבה בקרן זוית זה, זה אומר אני כהן בן כהנים גדולים אשא שפחה, וזאת אומרת אני כהנת בת כהנים גדולים אנשא לעבד ובכו כל הלילה.

כיון שעלה עמוד השחר הכירו זה את זה, ונפלו זה על זה וגעו בבכיה עד שיצאה נשמתן, ועליהן קונן ירמיה (איכה א טז): "על-אלה אני בוכיה עיני עיני ירדה מים"

(גיטין נח, א)

ברוריה אשתו של ר' מאיר, בתו של ר' חנינא בן תרדיון היתה.

אמרה לו: גנאי הוא לי, שתשב אחותי בקבה של פרוצות.

נטל תרקב של דינרים והלה לשם ואמר: אם לא נעשתה בה עברה – יעשה לה נס, ואם עשתה עברה – לא יעשה לה נס.

הלה ועשה עצמו כפרש ואמר לה: השמע לי.

אמרה לו: דרך נשים לי.

אמר לה: אמתין לך.

אמרה לו: הרי יש הרבה נאות ממני.

אמר: מקלל, שלא עשתה עברה, וכל מי שבא אומרת לו כן.

הלה אצל השומר, אמר לו: תנה לי.

אמר לו: מתירא אני מפני המלכות.

אמר לו: טול תרקב של דינרים, חציו תן שחד וחציו יהא לך.

אמר לו: כשיכלו הדינרים מה אעשה?

אמר לו: תאמר "אלהי מאיר, ענני" – ותנצל.

אמר לו: ומי יאמר שכה הוא?

פניני הנחמה

32

תנאי, אמר ר' ישמעאל בן אלישע: מיזם שחרב בית המקדש דין הוא שנגזר על עצמנו שלא לאכל בשר ולא לשתות יין,

אלא שאין גזרין גזרה על הצבור אלא אם כן רב הצבור יכולים לעמד בה.

ומיזם שפשטה מלכות הגויים שגזרת עלינו גזרות קשות ומבטלת ממנו תורה ומצוות ואין מנחת אותנו לכנס לשבוע הבן (ויש אומרים: לישוע-הבן), דין הוא שנגזר על עצמנו שלא לשא אשה ולהוליד בנים,

ונמצא זרעו של אברהם אבינו כלה מאליה; אלא הנה להם לישראל: מוטב שיהיו שוגגים ואל יהיו מזידיים.

(בבא בתרא ס, ב)

אמר להם: בני, בואו ואמר לכם: שלא להתאבל כל עקר אי אפשר, שכבר נגזרה גזרה;

ולהתאבל יותר מדאי אי אפשר, שאין גזרין גזרה על הצבור אלא אם כן רב הצבור יכולים לעמד בה.

אלא כה אמרו חכמים: סד אדם את ביתו בסיד ומשיר בו דבר מעט;

עושה אדם כל צרכי סעדה ומשיר בה דבר מעט;

ועושה אשה כל תכשיטיה ומשירת דבר מעט,

שנאמר: "אם אשכחך ירושלים... תדבק לשוני לחכי אם לא אצרכי אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי" (תהילים קלז, ה-ו).

וכל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה,

שנאמר: "שמחו את ירושלים... שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה" (ישעיהו סו, י).

התחילו הם בוכים ורבי עקיבא משחק.

אמרו לו: מפני מה אתה משחק?

אמר להם: ואתם מפני מה אתם בוכים?

אמרו לו: הגויים הללו שמשתחוים לעצבים ומקטרים לאלילים יושבים בטח והשקט,

ואנו – בית הדום רגלי אליהנו שרוף באש, ולא נבכה?

אמר להם: לכה אני משחק – ומה לעוברי רצונו כה, לעושי רצונו על אחת כמה וכמה.

שוב פעם אחת היו עולים לירושלים,

כון שהגיעו להר הצופים קרעו בגדיהם.

כון שהגיעו להר הבית ראו שועל שיצא מבית קדש הקדשים, התחילו הם בוכים ורבי עקיבא משחק.

אמרו לו: מפני מה אתה משחק?

אמר להם: מפני מה אתם בוכים?

אמרו לו: מקום שכתוב בו: "והזר הקרב יומת" (במדבר א, נא), עכשו שועלים הלכו בו – ולא נבכה?

אמר להם: לכה אני משחק,

כתיב: (תהלים ע"ט) מזמור לאסף אלהים באו גוים בנחלתך.

לא הוה קרא צריך למימר, אלא בכי לאסף, נהי לאסף, קינה לאסף. ומה אומר מזמור לאסף?

אלא משל למלך שעשה בית חופה לבנו וסיידה וכיידה וציירה, ויצא בנו לתרבות רעה. מיד עלה המלך לחופה וקרע את הוילאות ושיבר את הקנים. ונטל פדגוג שלו איבוב של קנים והיה מזמר. אמרו לו: המלך הפך חופתו של בנו ואת יושב ומזמר? אמר להם: מזמר אני שהפך חופתו של בנו ולא שפך חמתו על בנו.

כה אמרו לאסף הקדוש ברוך הוא החריב היכל ומקדש ואתה יושב ומזמר? אמר להם: מזמר אני ששפך הקדוש ברוך הוא חמתו על העצים ועל האבנים, ולא שפך חמתו על ישראל. הדא הוא דכתיב: ויצת אש בציון ותאכל יסודותיה.

(איכה רבה ד, יד)

רבן גמליאל ור' אלעזר בן עזריה ור' יהושע ורבי עקיבא היו מהלכים בדרך ושמעו קול המונה של רומי מפלטיא ברחוק מאה ועשרים מיל.

פניני הנחמה

33

הלה ונדמה להם קדב של אש, נכנס ביניהם וטרדם.
(בבא מציעא פה, ב)

אמר ר' יוסי: פעם אחת הייתי מהלה בדרך

ונכנסתי לחרבה אחת מחרבות ירושלים להתפלל.

בא אליהו, זכור לטוב, ושמר לי על הפתח עד שסימתי
תפילתי.

לאחר שסימתי תפילתי.

אמר לי: שלום עליך, רבי!

אמרתי לו: שלום עליך, רבי ומורי!

אמר לי: בני, מפני מה נכנסת לחרבה זו?

אמרתי לו: להתפלל.

אמר לי: הנה לך להתפלל בדרך.

אמרתי לו: מתירא הייתי שמא יפסיקוני עוברי דרכים.

אמר לי: בני, מה קול שמעת בחרבה זו?

אמרתי לו: שמעתי בת קול שמנהמת קיונה ואומרת:

אוי, שהחרבתי את ביתי, ושרפתי את היכלי,

והגליתי את בני – לבין האמות!

אמר לי: בני, חייך וחי ראשך!

לא שעה זו בלבד אומרת כך. אלא בכל יום ויום שלש
פעמים אומרת כך;

ולא עוד, אלא בכל שעה שישיראל נכנסים לבתי כנסיות
ולבתי מדרשות ועונים "אמן יהא שמיה רבא מברך",

הקדוש ברוך הוא, כפיכול, מנענע ראשו ואומר:

אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו כך! מה לו לאב
שהגלה את בניו! ואוי להם לבנים שגלו מעל שלחן
אביהם!

ר' יהושע בן לוי מצאו לאליהו עומד על פתח המערה
של ר' שמעון בן יוחאי.

אמר לו: בא אני לעולם הבא?

אמר לו: אם ירצה האדון הנה.

שנאמר: "ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה הפהן ואת
זכריהו בן יברכיהו" (ישעיה ח, ב)

וכי מה ענין אוריה אצל זכריה, והלא אוריה במקדש
ראשון וזכריה במקדש שני?

אלא תלה הפתוב נבואתו של זכריה בנבואתו של
אוריה,

באוריה נאמר: "לכן בגללכם ציון שדה תחרש וירושלם
עין תהיה והר הבית לבמות יער" (מיכה ג, יב)

בזכריה נאמר: "עד ישבו זקנים וזקנות ברחבות
ירושלם" (זכריה ח, ד).

עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה הייתי מתירא שלא
תתקיים נבואתו של זכריה; עכשו שנתקיימה נבואתו של
אוריה, בידיע שנבואתו של זכריה מתקיימת.

ובלשון הזה אמרו לו: עקיבא, נחמתנו! עקיבא,
נחמתנו!

(מכות כד א-ב)

אליהו הנה מצוי בישיבה של רבי.

פעם אחת, בראש חדש, שקה לבוא.

אמר לו רבי: למה שקה מר היום?

אמר לו: עד שהעמדתי את אברהם, ורחצתי ידיו,
והתפלל, והשכבתיו, וכן ליצחק, וכן ליעקב.

- ויעמידם מר כלם בבת אחת?

- חושש הייתי, שמא יתחזקו בתפלה ויביאו משיח קדם
זמנו.

אמר לו רבי: ויש דגמתם בעולם הזה?

אמר לו: יש, ר' חייא ובניו.

גזר רבי תענית והורידו את ר' חייא ובניו.

אמרו "משיב רוח" – ונשבה רוח;

אמרו "מוריד הגשם" – וירדו גשמים.

כשהגיעו לומר "מחיה המתים" – נדדעזע העולם.

אמרו ברקיע: מי גלה רז זה בעולם?

אמרו: אליהו.

הביאו את אליהו והלקוהו ששים רצועות של אש.

רבנו של עולם, אור שנגנז תחת כסא הכבוד שלך למי?

אמר לו: למי שהוא עתיד להחזירך ולהכלימך בבשת פנים.

אמר לו: רבנו של עולם, הראהו לי.

אמר לו: בוא וראה אותו.

וכיון שראה אותו נדדעזע ונפל על פניו ואמר:

בודאי זהו משיח שעתיד להפיל לי ולכל שרי אמות העולם בגיהנם.

באותה שעה התרגשו אמות העולם,

אמרו לפניו: רבנו של עולם! מי הוא זה שאנו נופלים בידו? מה שמו ומה טיבו?

אמר להן הקדוש ברוך הוא: אפרים משיח צדקי שמו,

מגביה קומתו וקומת דורו ומאיר עיני ישראל ומושיע עמו,

ואין אמה ולשון יכולה לעמד בו וכל אויביו וצריו מתבהלים ובורחים מלפניו,

ואף נהרות פוסקים בימינו.

התחיל הקדוש ברוך הוא מתנה עם מלך המשיח ואומר: הללו שגנוזים אצלך,

עוונותיהם עתידים להכניסך בעל ברזל,

ועושים אותך כעגל הזה שפהו עיניו,

ומשנקים את רוחך בעל,

ובעוונותיהם של אלו עתידה לשונך לדבק בחכך;

רצונך בכך?

אמר משיח לפני הקדוש ברוך הוא:

רבנו של עולם, שמא אותו צער שנים רבות הן?

אמר לו הקדוש ברוך הוא: חייך וחי ראשי, שבווע אחד גזרתי עליך;

אם נפשו עצבה, אני טורדם מעכשו.

אמר לפניו: רבון העולמים, בגילת נפשי ובשמחת לבי אני מקבל עלי על מנת שלא יאבד אחד מישראל;

ולא חיים בלבד יושעו בימי, אלא אף אותם שגנוזים בעפר;

אמר ר' יהושע בן לוי: שנים ראיתי, וקול שלושה שמעתי.

אמר לו: אימתי יבוא משיח?

אמר לו: לך שאל אותו.

– והיכן הוא יושב?

– על פתח העיר.

– ומה סימנו?

– יושב בין עניים סובלי חלאים, כלם מתירים וקושרים בבת אחת, והוא מתיר אחת וקושר אחת, אומר: שמא אתבקש ולא אתעבב.

הלק אצלו,

אמר לו: שלום עליך, רבי ומורי.

אמר לו: שלום עליך, בן לוי.

אמר לו: לאימתי יבוא מר?

אמר לו: היום.

בא ר' יהושע בן לוי אצל אליהו,

אמר לו: מה אמר לך?

אמר לו: שלום עליך, בן לוי.

אמר לו: הבטיח אותך ואת אבירך לעולם הבא.

אמר לו: שקר לי, שאמר לי: היום אני בא – ולא בא.

אמר לו: כה אמר לך: "היום אם בקלזו תשמעו" (תהילים צה, ז).

(סנהדרין צח, א)

"באורך נראה אור" (תהילים לו, י) –

איזה אור שפנסת ישראל מצפה לו?

זהו אורו של משיח,

שנאמר: "וירא אלהים את האור כי טוב" (בראשית א, י),

מלמד שצפה הקדוש ברוך הוא בדורו של משיח ובמעשיו קדם שנברא העולם

וגנזו למשיח ולדורו תחת כסא הכבוד שלו.

אמר שטן לפני הקדוש ברוך הוא:

פניני הנחמה

בשעה שהקדוש ברוך הוא גואל את ישראל, שלושה ימים קדם שיבוא משיח, בא אליהו ועומד על הרי ישראל ובוכה ומספיד עליהם ואומר: הרי ארץ ישראל, עד מתי אתם עומדים בחרב, ציה ושממה? וקולו נשמע מסוף העולם ועד סופו.

ואחר כך אומר להם: בא שלום לעולם.

ביום השני בא ועומד על הרי ישראל ואומר: באה טובה לעולם.

ביום השלישי בא ואומר: באה ישועה לעולם.

באותה שעה מראה הקדוש ברוך הוא את כבודו ומלכותו לכל באי עולם וגואל את ישראל ונגלה בראשם.

שנו רבותינו: בשעה שמלך המשיח נגלה – בא ועומד על הגג של בית המקדש ומשמיע להם לישראל ואומר: ענוים, הגיע זמן גאלתכם!

ואם אין אתם מאמינים, ראו באורי שזרח עליכם – "קומי אורי כי בא אורך וכבוד ה' עליך זרח" (ישעיהו ס, א).

ועליכם בלבד זרח ולא על אמות העולם – "כי הנה החשך יכסה ארץ וערפל לאמים ועליך זרח ה' (שם, ב).

באותה שעה מבהיק הקדוש ברוך הוא אורו של מלך המשיח ושל ישראל, והולכים כלם לאורם – "והלכו גוים לאורך ומלכים לנגה זרחך" (שם, ג).

ובאים כלם ומלחכים עפר מתחת רגליו של מלך המשיח, ונופלים על פניהם לפני משיח ולפני ישראל ואומרים: נהיה לך ולישראל עבדים.

"כחתן יכהן פאר" (ישעיהו סא, י) – מלמד שמלביש הקדוש ברוך הוא לאפרים משיח צדקנו לבוש, שזיוו הולך מסוף העולם ועד סופו, וישראל משתמשין לאורו ואומרים:

אשרי השעה שבה נברא, אשרי הבטן שממנה יצא, אשרי הדור שענינו רואות אותו, אשרי עין שחנתה לו, שמפתח שפתיו – ברכה ושלום, ושיחתו – נחת רוח, והרהור לבו – בטח ושלאנו; אשרי עין שזכתה בו, שמלל לשונו סליחה ומחילה לישראל, תפלתו ריח ניחוח, ותחנתו טהרה וקדושה. אשריהם ישראל, מה גנוז להם!

שנו רבותינו: עתידים אבות העולם לעמד בניסן ואומרים לו:

ולא מתים בלבד וישעו בימי, אלא אף אותם שמתו מימות אדם הראשון עד עכשו;

ולא אלו בלבד, אלא אף נפלים וישעו בימי;

ולא נפלים בלבד, אלא אף מי שעלתה על דעתך לבראת ולא נבראו –

בכה אני רוצה, בכה אני מקבל עלי.

אמרו:

שבוע שבן דוד בא בו מביאים קורות של ברזל ונותנים לו על צוארו

עד שנקפפה קומתו, והוא צועק ובוכה ועולה קולו למרום.

אמר לפניו: רבוננו של עולם, כמה יהא כוחי?

כמה יהא רוחי? כמה תהא נשמתי? וכמה יהא אכרי?

לא בשר ודם אני?

באותה שעה אומר לו הקדוש ברוך הוא:

אפרים משיח צדקי, כבר קבלת עליך מששת ימי בראשית;

עכשו יהא צער שלך כצער שלי, שמיום שעלה נבוכדנצר הרשע

והחריב את ביתי ושרף את היכלי והגלה את בני לבינ אמות העולם,

חייך וחי ראשי, לא נכנסתי לכסא שלי!

ואם אין אתה מאמין, ראה טל שעלה על ראשי.

באותה שעה אומר לפניו: רבוננו של עולם, עכשו נתישבה דעתי, דיו לעבד שיהא כרבו.

אמר ר' יצחק: שנה שמלך המשיח נגלה בה, כל מלכי אמות העולם מתגרים זה בזה, וכל אמות העולם מתרעשים ומתבהלים ונופלים על פניהם ואוחזים אותם צירים כצירי יולדה. וישראל מתרעשים ומתבהלים ואומרים: להיכן נלך? להיכן נבוא?

אומר להם: בני, אל תתיראו, כל מה שעשיתי לא עשיתי אלא בשבילכם. מפני מה אתם מתיראים? אל תיראו, הגיע זמן גאלתכם!

ולא כגאלה ראשונה גאלה אחרונה.

גאלה ראשונה היה לכם צער ושעבוד מלכיות אחריה,

אבל גאלה אחרונה אין צער ושעבוד מלכיות אחריה.

כל ישראל לפנייהם, ושכינה לפנייהם ונביאים מאחריהם, ותורה מימינם ומלאכי השרת משמאלם, ומוליכים אותם אל עמק יהושפט ונקבצים כל הגוים שם.

באותה שעה מביא הקדוש ברוך הוא עובדי אלילים ואומר: יעברו על גשר גיהנם! – ועוברים, וכיון שמגיעים שם, יהיה לפנייהם כחוט ונופלים לגיהנם.

ומיד ישראל מתיראים ואומרים לפניו: רבנו של עולם, תאמר, כאשר עשית עם אלו תעשה עמנו?

אומר להם: מי אתם?

אומרים לו: אנחנו עמך ונחלתך ישראל.

אומר להם: מי מעיד?

אומרים לו: אברהם.

קורא לאברהם ואומר לו: מעיד אתה, שהם עמי ואני אלהיהם?

אומר לפניו: רבנו של עולם, לא כה אמרת לי:

"וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי" (בראשית טו, יד)?

אומר להם: מי מעיד יותר?

אומרים לו: יצחק.

קורא ליצחק. אומר לו מעיד אתה, שהם עמי ואני אלהיהם?

אומר לפניו: רבנו של עולם, לא כה אמרת לי:

"כי לך ילזרעך אתן את כל הארצת האל" (שם כו, ג)?

אומר להם: מי מעיד יותר?

אומרים לו: יעקב.

קורא ליעקב, אומר לו: מעיד אתה שהם עמי ואני אלהיהם?

אומר לפניו: רבנו של עולם, לא כה אמרת להם:

"לא יהיה לך אלהים אחרים" (שמות כ, ב), והם אמרו: "שמע ישראל ה' אחד" (דברים ו, ד)?

באותה שעה מביא הקדוש ברוך הוא תורה ומניחה בחיקו ומבהיק זיום של ישראל מסוף העולם ועד סופו.

אומר גבריאל לפני הקדוש ברוך הוא: רבנו של עולם!

יבואו עובדי האלילים ויראו בטובתם של ישראל.

באותה שעה נפתחה גיהנם ויוצאים כל עובדי האלילים

אפרים משיח צדקנו, אף על פי שאנו אבותיך, אתה גדול ממנו, שסבלת עוונות בנינו ועברו עליך מדות קשות ורעות, מה שלא עברו על הראשונים ועל האחרונים, והיית שחוק ולעג באמות העולם בשביל ישראל, וישבת בחושה ואפלה ועיניך לא ראו אור, וצפד עורך על עצמך. וגופך יבש היה כעץ, ושניך חסרו מצום, וכוחך יבש כחרס.

כל אלו מפני עוונות בנינו; רצונך, יהנו בנינו מטובה זו שהשפיע הקדוש ברוך הוא לישראל? שמא בשביל צער שנצטערת עליהם ונחשוך בבית האסורים אין דעתך נוטה מהם?

אומר להם: אבות העולם, כל מה שעשיתי לא עשיתי אלא בשבילכם ובשביל בניכם, שיהנו מטובה זו שהשפיע הקדוש ברוך הוא לישראל.

אומרים לו אבות העולם: אפרים משיח צדקנו, תנוח דעתך, שהנחת דעת קונך ודעתנו.

אמר ר' שמעון בן פזי: באותה שעה מגביה הקדוש ברוך הוא למשיח עד שמי השמים ופורש עליו מזיו כבודו, מפני אמות העולם הרשעים, ואומר לו: אפרים משיח צדקי, הוי דין על אלו ועשה בהם מה שנפשך חפצה,

שאלמלא רחמי שגברו עליך ביותר כבר אבדוך מן העולם ברגע אחד.

מיד הקדוש ברוך הוא עושה לו למשיח שבע חפות של אבנים טובות ומרגליות וממרגליו, וזמרגדיו,

וכל חפה וחפה נמשכים מתוכה ארבעה נהרות של יין ושל דבש של חלב ושל אפרסמון טהור, ומחבקו הקדוש ברוך הוא בפני הצדיקים ומכניסו לחפה ורואים אותו כל הצדיקים.

אומר להם הקדוש ברוך הוא לצדיקים:

צדיקי עולם, עדין לא נטל אפרים משיח צדקי חצי צערו.

עדין יש לי מדה אחת שאני נותן לו, שלא ראית עין מעולם.

באותה שעה קורא הקדוש ברוך הוא לרוח צפונית ולרוח דרומית ואומר להן:

באו, כבדו ורבצו לפני אפרים משיח צדקי בכל מיני בשמים של גן עדן, זהו שנאמר: "עורי צפון ובואי תימן, הפיחי גני יזלו בשמי" (שיר השירים ד, טז).

באותה שעה מביא הקדוש ברוך הוא אליהו ומשיח וצלוחית של שמן בידיהם ומקליהם בידיהם, ונקבצים

פניני הנחמה

בס"ד

37

"אשרי העם שככה לו!"! (תהילים קמד, טו)

(פסיקתא רבתי, פרשה לה-לז)

◆ ◆ ◆

ורואים בטובתם של ישראל ונופלים על פניהם ואומרים:

כמה נאה אדון זה!

כמה נאה אמה זו, שאהב אותה ביותר!

יהי רצון מלפניך ה' אלוקינו ואלוקי אבותינו

שיבנה בית המקדש במהרה בימינו, ותן חלקנו בתורתך אמן.

תאריכי החורבן והנחמה

- **בריאת העולם**
- יציאת מצרים - ט"ו בניסן 2448 לבריאת העולם
- חטא העגל - י"ז בתמוז 2448 לבריאת העולם
- חטא המרגלים - ט' באב 2449 לבריאת העולם
- כניסה לארץ ע"י יהושע בן נון - י' בניסן 2488 לבריאת העולם
- בנין בית ראשון ע"י שלמה המלך - ח' בתשרי 2928 לבריאת העולם
- מצור על ירושלים - י' בטבת 3336 לבריאת העולם
- פריצת חומות ירושלים - ט' בתמוז 3338 לבריאת העולם
- נשרף ונחרב הבית הראשון - ט' באב 3338 לבריאת העולם
- נרצח גדליה בן אחיקם - ג' בתשרי 3339 לבריאת העולם
- גלות בבל
- גלות פרס ומדי ונס פורים ע"י מרדכי ואסתר
- בנין בית שני - 3408 לבריאת העולם
- גלות יוון ונס חנוכה ע"י בית חשמונאי
- גלות אדום - רומי
- מצור על ירושלים - כ"ב בניסן
- פריצת חומות ירושלים - י"ז בתמוז 3828 לבריאת העולם
- נשרף ונחרב הבית השני - ט' באב 3828 לבריאת העולם
- בשנת תשפ"ג מציינים 1955 שנה לחרבן בית שני, וי"א 1954 וי"א 1553 (לוח עיתים לבינה)
- חרבן העיר ביתר ועשרה הרוגי מלכות - 3880 לבריאת העולם
- גלות ישמעאל
- בנין הבית השלישי - בקרוב במהרה בימינו אמן.

אסונות תשעה באב בדורות המאוחרים

אירועים היסטוריים רבים אירעו ביום תשעה באב, או בימים הסמוכים לו.

חלק מאותם אסונות, אף מוזכרים מידי שנה באמירת הקינות ביום הצום.

• גירוש יהודי אנגליה, בשנת ה'ן, החלה ביום תשעה באב, עם הוראת המלך אדוארד הראשון כי על כל היהודים לעזוב את ארצו, ומי שישאר - יוצא להורג.

• שנים בודדות לאחר מכן, בצרפת, שנת ה'ס"ו, בעשירי לחודש, סמוך ונראה לתשעה באב, מפרסם המלך פיליפ הרביעי את הגזירה ולפיה על כל היהודים לעזוב את ארצו בתוך חודש ימים.

• גירוש ספרד: בליל ח' באב ה'רנ"ב, הסתיימו ארבעת החודשים שניתנו ליהודי ספרד לעזוב את ארצם או להמיר את דתם.

• מלחמת העולם הראשונה, פרצה בה' באב ה'תרע"ד. יומיים לאחר מכן, בז' לחודש, הצטרפה רוסיה למלחמה, ובתשעה באב מצטרפת גם גרמניה.

• על ההחלטה על ביצוע "הפתרון הסופי", התכנית הזדונית של הנאצים להשמדת העם היהודי כולו, חתם הרמן גרינג ימ"ש בתאריך ז' באב ה'תש"א.

• הגירוש ההמוני מגטו ורשה אל מחנה ההשמדה טרבלינקה, היה בח' באב ה'תש"ב, ומספר ימים קודם לכן, בב' באב, כלא משטר וישי 13,000 מיהודי פריז, לקראת שליחתם למחנות הריכוז.

• גירוש אלפי יהודים מבתיהם ברצועת עזה וצפון השומרון, המוכר בשם "תכנית ההתנתקות", החל בעשירי לחודש אב, לאחר שתאריך היישום נדחה בשל הביקורת על ביצוע המהלך השנוי המחלוקת בתשעת הימים.

נסיים בתפילה, אותה נוסף בתפילת שמונה עשרה: "נחם ה' אלקינו את אבלי ציון ואת אבלי ירושלים ואת העיר האבלה והחרבה והבזיה והשוממה, כי אתה ה' באש הצתה. ובאש אתה עתיד לבנותה".

פניני הנחמה

בס"ד

40

תם ולא נשלם